

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Högskolan för scen och musik

-Memphis Minnie, vem är det?

En studie i hur man framställer läromedel i populärmusikhistoria ur genusperspektiv.

Michaela Birtic

Kurs: LEV300

Handledare: Christina Ekström

Examinator: Eva Nässén

Termin: Ht 2012

Abstract

Titel: -Memphis Minnie, vem är det? En studie i hur man framställer läromedel i populärmusikhistoria ur genusperspektiv.

Författare: Michaela Birtic

Termin och år: VT2012

Kursansvarig institution: Högskolan för scen och musik

Handledare: Christina Ekström

Examinator: Eva Nässén

Nyckelord: Läromedel, genus, populärmusikhistoria, kvinnliga artister.

Sammanfattning

Syftet med studien har varit att belysa problematik kring jämställdhet i läromedel sett till genusaspekter som kön och etnicitet. Särskild uppmärksamhet har lagts vid hur kvinnor framställs i populärmusikhistoria. Huvudfrågan har varit att undersöka vilka kriterier man bör beakta när man skapar läromedel ur genusperspektiv. Jag har använt mig av explorativ metod vilken innebär att man samlar in material för att täcka kunskapsluckor på det valda området. En central del av undersökningen bestod i skapandet av läromedel.

Mitt resultat pekar på betydelsen av ett tvärvetenskapligt perspektiv för att en text ska vara jämställd. Då värderingar och strukturer ligger inbäddade i språket krävs det att man på olika sätt problematiserar frågor som rör normer och värderingar och inbjuder till dialog för att skapa medvetenhet och kunna förhindra att föreställningar om till exempel kön eller ett skapande av "vi" och "dem" kan passera och befästas obemärkt utan att ifrågasättas.

Slutsatsen är att det inte går att skapa ett fullständigt jämställt läromedel. Gestaltandet av verkligheten är alltid generaliserande och ett inkluderande av alla perspektiv innebär ett extremt stort och komplext arbete. Då värderingar ligger inmejslade i språket är det viktigt att genom dialog medvetandegöra elever om problem som rör fördomar, polarisering, föreställningar och normer samt ifrågasätta den det nuvarande dominerande perspektiv som grundar sig på den hegemoniska manligheten. Jag anser att denna studie är av stor vikt för min framtida roll som lärare då jag vill arbeta för en jämställd skola.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Sammanfattning	2
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
Läroplanens värdegrund för grundskolan	4
Styrdokumentet för åk 7-9 i ämnet musik i grundskolan	4
1.2 Syfte	5
Avgränsning	5
1.3 Teoretisk anknytning	5
Genusteorier och teori om socialisationsprocessen	5
R.W Connell	5
Representation i kulturen	7
Stuart Hall	7
Teori om socialisationsprocessen	8
Seija Wellros	8
1.4 Tidigare forskning	8
Läromedel och musik	9
Läromedel och genus	10
Språk och genus	14
1.5 Metod och material	15
1.5.1 Genomförande	15
1.5.2 Material	15
1.5.3 Etisk hänsyn	16
2.0 Resultatredovisning	16
Sammanställning av kriterier ur tidigare forskning	16
2.3 Presentation av läromedlet	19
3.0 Diskussion	19
3.1 Slutdiskussion	22
3.2 Fortsatt forskning	23
3.3 Anknytning till läraryrket	24
Referenser	25
Bilaga 1	Fel! Bokmärket är inte definierat.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Innan jag började på lärarprogrammet läste jag en termin genusvetenskap och fick då på en djupare nivå förståelse för hur ojämställt vårt samhälle varit och fortfarande är. Under min VFU och i min egen lärarutbildning har kvinnorna i pop- och rockhistorien varit nästintill frånvarande. Det skapade en frustration och vilja att lyfta fram kvinnorna i musikhistorien för att göra något åt den skeva bild av världen som presenterades för mig och ge dem en plats i pop- och rockhistorieundervisningen. Hur ska ungdomar veta att dessa kvinnor existerat om ingen någonsin nämner dem och om inte lärarna själva vet att de existerar? Halva klassrummet består av människor av kvinnligt kön, ska då inte kvinnor också i lika stor utsträckning representeras i undervisningen och få andra roller än som passiva objekt? Jag tror att en representation som bland annat inkluderar båda könen är viktig för att gestalta en mer mångfacetterad verklighet. Därför är det viktigt med en balans när det gäller könsfördelningen och representationen av olika typer av kvinnligheter och manligheter i de förebilder jag som lärare väljer att lyfta fram. Den kunskap jag själv tagit del av när det gäller pop- och rockhistoria på universitetet exkluderade i så hög grad kvinnliga musiker och artister att det skapade en vilja att göra skillnad. Den enda kvinnan jag kan minnas som nämndes under kursen var Janis Joplin men jag minns inte att hennes musik eller betydelse för framtida musiker lyftes fram i någon högre grad. Min önskan är att kvinnorna i historien också ska räknas in och att stereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt ska balanseras av en mer nyanserad bild.

Läroplanens värdegrund för grundskolan

I skolans värdegrund poängteras att skolväsendet vilar på demokratins grund och att demokratiska värden som skolan skall gestalta och förmedla är jämställdhet mellan kvinnor och män, individens frihet och integritet, solidaritet med svaga och utsatta, människolivets okränkbarhet och alla människors lika värde (Läroplanen Lgr11, s. 7). Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion, ålder eller funktionsnedsättning skall motverkas.

Styrdokumentet för åk 7-9 i ämnet musik i grundskolan

Styrdokumentet i ämnet musik för årskurs 7-9 populärmusik lägger stor vikt vid sång och spel men eleven ska också få ta del av ljudets och musikens påverkan på människan både utifrån fysiska, tankemässiga och känslomässiga aspekter. Man ska som lärare även ta upp musikens funktion för att skapa identitet och grupptillhörighet i olika kulturer och då med fokus på etnicitet och kön. Vidare ska eleven få viss instrumentkännedom och vilken deras funktion är i olika genrer. Exempel på genrer som som kan tas upp är symfoni eller rock. Avslutningsvis ska eleven lära sig något om folkmusik, konstmusik och populärmusik från olika epoker och hur olika genrer växt fram. Det står också att man ska lyfta fram betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och verk (Läroplanen Lgr11, s. 101-102).

Kommentar

Det jag saknar i styrmedlen är det faktum att det inte står något skrivet om genusperspektiv och att man ska lyfta fram både kvinnliga och manliga exempel i genrer. Det är något som jag ser som en stor brist. Även om skollagen behandlar genus och jämställdhet anser jag att

detta behöver förtydligas och upprepas även i styrdokumenterna för att en förändring ska kunna äga rum. När det endast står att man ska lyfta fram olika genrer och viktiga artister är risken stor att lärare går förbi arbetet det skulle kräva att lyfta fram kvinnliga musiker som de kanske inte är medvetna om existerar och istället fortsätta att lyfta fram endast manliga klassiska musiker, manliga rockartister, bluesartister och så vidare.

1.2 Syfte

Syftet med arbetet är att belysa problematik kring jämställdhet i läromedel sett till genusaspekter som kön och etnicitet. Särskild uppmärksamhet ligger vid hur kvinnor framställs i populärmusikhistoria.

* Vad krävs för att framställa ett jämställt läromedel? Vilka kriterier bör man som läromedelsförfattare vara medveten om?

* Hur kan jag tillämpa kriterierna i ett egenproducerat läromedel?

Avgränsning

Min intention från början var att undersöka hur man kan framställa ett läromedel ur ett genusperspektiv samt att utforma ett läromedel där utgångspunkten skulle vara att lyfta fram både kvinnliga och manliga musiker. Jag ville skapa ett läromedel i populärmusikhistoria som skulle vara mer balanserat när det gäller representationen av kvinnliga och manliga musiker och visa på att både kvinnor och män varit med och utvecklat musikstilar som till exempel blues. När jag började undersöka vilka kvinnor som förekommit i musiken genom historien upptäckte jag en historia som ingen talat om för mig existerade. Från att ha tänkt fokusera på att göra ett läromedel som inkluderade både män och kvinnor insåg jag då att min begränsade kunskap om kvinnorna i populärmusiken skulle kräva att jag först satte mig in i denna för att sedan göra ett urval. Redan där blev arbetet övermäktigt vilket medfört att jag dels har fått avgränsa mig till att enbart belysa kvinnors roll i populärmusiken och applicera mina kriterier för en jämställd text på dessa, samt att jag har varit tvungen att avgränsa tidsperiod och område. Mitt läromedel kommer därför att hantera några genrer inom populärmusik som växt fram i USA från början av 1900-talet fram till 1960-talet och belysa kvinnorna under denna period. Jag tolkar och applicerar alltså de kriterier jag fått fram på gruppen "kvinnor" och de skillnader kvinnor emellan som existerar.

1.3 Teoretisk anknytning

Genusteorier och teori om socialisationsprocessen

R.W Connell

Connell utgår ifrån genus som en viktig dimension i vår kultur och i alla våra sociala

relationer (Connell, 2002 s. 9). Hen¹ talar om att samhället är indelat i strukturer som bygger på det hen kallar "det moderna samhällets genusordning". Genusordningen utgår ifrån de två genuskategorierna "man" och "kvinna" där man beroende på kategori förväntas ha olika beteenden, till exempel använda olika färger på sina kläder, ha olika längd på håret och så vidare. Enligt Connell skapas dessa genuskillnader socialt och kulturellt. Därför är kvinnlighet och manlighet en ständigt pågående process där förändring är möjlig. Det är dock inte enbart något som tvingas på oss utan något som de flesta gör frivilligt för att känna tillhörighet och skapa en identitet (Connell, 2002 s. 14, 15, 17).

Genusordningen verkar på ytan vara statisk och omöjlig att förändra därför att de samhälleliga strukturerna innehar sådan kraft att det begränsar det individuella handlandet. I verkligheten förändras dock genusordningen ständigt som en följd av att det uppstår nya situationer som skapar kristendenser.

Genus handlar enligt Connell om hur samhället förhåller sig till människokroppen och de konsekvenser detta får i människors privatliv och för mänskligheten i nuet och framtiden. Därför fortplantas genus socialt och inte biologiskt. Hen påpekar att ett antagande att kulturella mönster enbart skulle bero på kroppsliga skillnader mellan den kvinnliga och manliga kroppen inte är sanningsenlig. Sociala praktiker både överdriver, förnekar, mytologiserar och komplicerar de biologiska skillnaderna varför man inte kan säga att den sociala ordningen alltid avspeglar biologiska skillnader. Connell poängterar att man däremot kan se att sociala praktiker på olika sätt riktar sig till människokroppen och spelar på de reproduktiva skillnaderna. Hen talar här om den "reproduktiva arenan", där vårt beteende gör något med de biologiska och reproduktiva skillnaderna. Om man ser på genus som en struktur av sociala relationer koncentrerade till den reproduktiva arenan där sociala praktiker drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i de sociala processerna tillåts en definition av genus där man kan kringgå skillnadernas paradoxer (Connell, 2002 s 21).

Connell skriver att den sexuella njutningen i den västerländska kulturen bygger på skillnaden mellan femininitet och maskulinitet vilken iscensätter två extrema motpoler. Det finns ett ideal om hur en "riktig" kvinna en "riktig" man ser ut och beter sig. Connell vänder sig emot att dela in genus i dessa två motsatsförhållanden och hävdar att människors personligheter inte låter sig delas in i två fack. Även om vår föreställning om genus ofta utgår ifrån ovannämnda dikotomi gör inte verkligheten det. En definition av genus som bygger på en sådan polarisering utesluter att det finns skillnader mellan kvinnor och mellan män och exkluderar därmed grupper och individer (Connell, 2002 s. 20). Eftersom det finns många olika femininiteter och maskuliniteter skapas det hierarkier kvinnor emellan och män emellan (Connell, 2002 s. 9). Enligt psykologiforskningen är det däremot ovanligt att en människa endast har feminina eller maskulina personlighetsdrag. Connell anser att man på grund av polariseringen mellan genuskategorierna förstärker det ojämlika maktförhållandet när det gäller till exempel kapital, respekt och inflytande dem emellan vilket i sin tur inte leder till något positivt. Hen påpekar att män är de som vinner på ojämlikheten men menar vidare att olika män tjänar olika mycket på genusordningen. Man kan här tala om att den hegemoniska maskuliniteten, den maskulinitet som är placerat längst upp i hierarkin och som av samhället okritiskt ses som den naturliga och därmed rätta. De män som avviker, hamnar längre ned i hierarkin (Connell, 2002 s. 17).

¹ Hen är ett relativt nytt begrepp som innefattar personer som inte passar in i de två polariserade begreppen "hon" och "han"(Utbildningsradion, 2011). R.W Connell har bytt kön från man till kvinna vilket medfört att jag använt "hen".

Representation i kulturen

Stuart Hall

En kultur kräver att man ger saker och personer mening. För att göra det placerar man dem i förhållande till varandra i ett hierarkiskt klassificeringssystem. På detta sätt skapar man helt enkelt skillnad vilket i sin tur skapar mening i en kultur. Följden av att sätta saker i förhållande till varandra blir att man tillskriver saker vissa egenskaper och drag och sedan jämför dem. Detta systemet skapar hierarkier där vissa positioner är mer värda och därmed ger högre status än andra. Det skapar också generaliserande bilder där exempelvis en hel grupp associeras med vissa egenskaper eller drag och får representera en hel grupp. Stuart Hall beskriver hur den hierarkiska ordningen störs om fel sak hamnar på fel plats. Om så är fallet tvingas den hegemoniska kulturen att försvara sin symboliska ordning. Med hegemonisk kultur menas den dominerande kulturen som också är normerande och ses som det naturliga och därför sällan ifrågasätts. Det paradoxala i detta menar Hall, är att även skillnaden kan ges makt då den kan bli attraktiv på grund av att den står för det förbjudna hotet (Hall, 1997 s. 238).

Hall tar vidare upp "the Other", den andra som står för "dem", den eller de andra, den eller de avvikande, den eller de som inte befinner sig inom normen. Han talar om skillnaden som någonting ambivalent både ur positiv och negativ synpunkt. Å ena sidan ses den som nödvändig för meningsskapandet, formandet av språket och kulturen och för den sociala identiteten och känslan av att man är ett subjekt, å andra sidan är den splittrande och utgör därför ett hot (Hall, 1997 s. 238).

I vår sociala kultur skapas skillnad bland annat genom kön, etnicitet, ålder och funktionsnedsättning. Markeringen av skillnad sker oftast genom stereotypisering, det vill säga att man skapar föreställningar kring något som i sin tur skapar fördomar (Hall, 1997 s. 225). En och samma bild eller text kan emellertid ha många möjliga betydelser som gör att meningen därför är flytande och aldrig kan fixeras i oändlighet (Hall, 1997 s. 228). För att se vilken den föredragna betydelsen i en text eller bild är bör man istället för att leta efter riktiga eller felaktiga representationer försöka se vilken mening som verkar föredragen inom ett visst område/diskurs. Bilder och texter förmedlar enligt Hall en föredragen betydelse som i sin tur tillsammans fastslår betydelser.

Hall talar också om dikotomier, så kallade motsatsförhållanden. Ett sådant motsatsförhållande går oftast ut på att den ena polen har en positiv betydelse och motsatspolen en negativ. Exempel på motsatsförhållanden kan vara god/ond, bra/dålig, attraktiv/ful och så vidare. Motsatsförhållandena innebär att den ena sidan alltid är underordnad den andra och därmed ingår i en maktstruktur. Det gäller även dikotomin man/kvinna. Hall tar här upp begreppet representation som något som handlar om att hela grupper tillskrivs, märks och klassificeras. Detta gör att symbolisk och kulturell makt kan utövas (Hall, 1997 s. 232). Han poängterar exempelvis att en bild vid ett första ögonkast kan verka gestalta en positiv representation utan att så är fallet. Detta på grund av att det enbart i bildens existens finns föreställningar om den representerade (Hall, 1997 s. 228).

Teori om socialisationsprocessen

Seija Wellros

Wellros tar i likhet med Hall upp generalisering genom kategoriseringen som fokuserar på olikheter och drar gränser mellan grupperingar för att kunna skapa en permanent ordning. (Wellros, 1998 s. 14).

Två begrepp som Wellros tar upp när det gäller kultur är socialisation som innebär överföring av normer, föreställningar och handlingsmönster i kulturer. Målet med socialisation är internaliseringen med vilken menas att omgivningens värderingar och moraluppfattningar under en process omvandlas till individens egna och blir en integrerad del av personligheten. Detta sker på ett omedvetet plan där man inte uppmärksammar att man blivit präglad och påverkad och att ens handlingsmönster är inlärd och påverkade av olika samhällsstrukturer (Wellros, 1998 s. 19).

Wellros tar bland annat upp språket som ett viktigt redskap när det gäller socialisation då det i språket ligger invävda värderingar som skvallrar om samhällets strukturer och hierarkier (Wellros, 1998 s. 27). I människans föreställningsvärld tillskrivs ord egenskaper som är laddade med olika känslor och attityder, så kallade konnotationer. Ord har alltså en inbyggd attityd och föreställning om hur något är. Det ligger därför alltid en värdering i ordet (Wellros, 1998 s. 30). Dessa konnotationer skapas bland annat på gruppnivå genom rådande normer och ideal. Ord skapar associationer hos varje individ som är värdeladdade. Värderingarna är så diskret invävda i begreppet att man om man oftast inte tänker på dem om man inte är medveten om det hur det föreligger. Eftersom värderingarna i språket ligger dolda är det effektivaste redskapet för överföring av värderingar från en generation till nästa. Språket fungerar således både som ett instrument för att bevara och återskapa samhällsnormer och för att förändra dem. När förändringar i samhällets värderingar sker återspeglas det automatiskt i språket (Wellros, 1998 s. 27).

1.4 Tidigare forskning

Detta avsnitt innefattar dels tidigare forskning som berör ämnet musik, forskning som berör läromedel och genus i andra ämnen samt ett avsnitt som tar upp vad forskare säger om språk och genus. Det sistnämnda ansåg jag relevant att lägga till därför att språket är en central del i skapandet av mitt läromedel.

Jag började min studie genom att undersöka om det fanns relevant tidigare forskning som fokuserade specifikt på genus och populärmusikhistoria. Jag fann dock ingen forskning som tog upp detta. Istället tog jag för att skapa mig en bild av hur musklärare arbetar med läromedel, del av en rad examensarbeten inom lärarutbildningen som undersökt behovet av läromedel i musik. Jag har ur dessa gjort ett urval då samtliga visade på liknande resultat. Det framkommer av dessa att de flesta musklärare i liten utsträckning eller inte alls använder sig av befintliga läromedel då de anser att det inte finns något heltäckande för samtliga mål i

styrdokumenten. Istället är det vanligt att lärare när det exempelvis handlar om musikhistoria sammanställer sina egna kompendier som de hämtar material till både ur befintliga läromedel men även från andra media.

Läromedel och musik

Genom sin undersökning i examensarbetet "Ordningshitlers skulle nog få feeling -En studie om fem musiklärares syn på behovet av heltäckande läromedel i musik", där syftet varit att undersöka hur behovet av läromedel i ämnet musik ser ut, får Morgan Johansson fram att det råder delade meningar om huruvida det är nödvändigt eller inte med ett läromedel i musik (Johansson, 2009 s. 28). De positiva aspekterna med ett befintligt läromedel anses vara det faktum att det är mindre tidskrävande att ha färdigtryckt material än att sammanställa allt material själv samt att musikämnet blir mer likvärdigt. En negativ aspekt med ett befintligt läromedel är att musik är ett så kallat "färskvaruämne", vilket gör att ett material snart skulle bli inaktuellt. Det finns en risk att musikundervisningen skulle bli alltför styrd och kväva den kreativa processen hos elever och lärare. Ett läromedel som följs slaviskt kan bli väldigt begränsande. Att ha ett läromedel som grundstomme för planeringen av undervisningen ses däremot som mer positivt (Johansson, 2009 s. 23, 24, 25).

Johanssons intervjuer visar att ingen av de tillfrågade lärarna använder sig av befintligt läromedel. Istället använder de sig av eget sammanställt material i undervisningen. Det rör sig om stenciler i till exempel musikteori, musikhistoria och instrumentkunskap. Det befintliga material som lärarna har tillgång till använder de endast som referens när de sammanställer sitt eget (Johansson, 2009 s. 21). Anledningen är att det inte finns passande och heltäckande läromedel tillgängliga.

Ett problem som en av informanterna tar upp är frågan om vem som ska ta på sig rätten att tolka läro- och kursplanen och bestämma vad som skall ingå i läromedlet. Hon anser att det finns lika många tolkningar som det finns musiklärare. Enligt informanterna är styrdokumenten dock utformade på ett sådant sätt att man kan tolka dem på många olika sätt och de beskriver inte exakt vad som skall ingå (Johansson: 2009 s. 26, 29).

Patrik Hellström och Samuel Sandell har skrivit sitt examensarbete, "Läromedel i musik? Det har vi inte märkt! - En studie av sju musiklärares syn på läromedel" med syftet att undersöka tillgängligheten på läromedel inom ämnet pop- och rockhistoria. De har intervjuat två rektorer och fem musiklärare om deras syn på läromedel i populärmusikhistoria samt vad de själva använder sig av för läromedel. De frågar sig bland annat hur musiklärare arbetar med populärmusikhistoria och utifrån vilka perspektiv.

Deras resultat visar att det finns väldigt lite befintligt läromedel i pop- och rockhistoria. Det råder delade meningar hos informanterna angående behovet av ett sådant läromedel. De som ser ett behov av ett läromedel i populärmusikhistoria menar att fördelarna med ett sådant skulle vara att spara tid och kunna säkra kravet på kvalitet i innehållet. De syftar då till exempel på urvalet av vad som anses viktigt att lyfta samt att ett läromedel skulle bidra till att höja musikämnets status (Hellström, Sandell, 2007 s. 29, 30).

Studien visar vidare att det på grund av hur kursplanen och styrdokumentet är utformade är lärarens uppgift att tolka vad som står och då utgår ifrån sitt eget intresse och smak. Det kan ses som en stor frihet men det ställer också höga krav på läraren när det gäller urval och kvalitet. Detta innebär också ett krävande förarbete (Hellström, Sandell, 2007 s. 31). Enligt informanterna beror de ottydliga styrdokumentet på den enligt dem låga status musikämnet har. De tror också att det finns en lång tradition inom ämnet där en av dem innebär att musiklärare i stor utsträckning sammanställer sina egna material. (Hellström, Sandell, 2007 s. 21, 22).

Hellström och Sandell hittade endast ett befintligt läromedel som med text och innehåll var anpassat till åldrarna 13-18 år. De menar dock att materialet var för omfattande för att användas direkt i klassen. Boken, "Rockens århundrade", med ett omfång på 200 sidor anser de ger en relativt stor överblick över populärmusiken utan att för djupt gå in på detaljer (Hellström, Sandell, 2007 s. 32).

Läromedel och genus

Syftet med Anita Norlunds undersökning "Om kritisk läsning på gymnasiet" är att analysera och presentera hur lärobokstexter ur tolv läroböcker gestaltar kritisk läsning för gymnasieelever och med vilka föreställningar läroböcker produceras utifrån kategorier som klasstillhörighet, ålder och kön.

Norlund har delat upp läroböckerna i tre kategorier, böcker riktade endast till studieförberedande program, böcker riktade endast till yrkesförberedande program och böcker riktade till båda. Analysen utgår från Bernsteins ramverk där begreppen vertikal respektive horisontell diskurs används i samband med kritisk läsning (Carlsson, von Brömssen, 2011 s. 156). Den horisontella diskursen står för det informella, kontextberoende och vardagliga, medan det vertikala står för det mer specialiserade och akademiska. (Carlsson, von Brömssen, 2011 s. 156, 157).

Utifrån sin studie har Norlund dragit slutsatsen att de val läromedelsförfattare gör när de uttrycker sig i läromedlen inte är värderingsfria och att detta får konsekvenser. Hon utgår ifrån frasen "en gymnasieskola för alla", som infördes i och med gymnasiereformen 1990 och bygger på en likvärdighetsidé där både yrkesförberedande och studieförberedande program skulle läsa samma kärnämnen för att ges samma möjlighet till behörighet att läsa på högskolan.

Genom studien har Norlund sett att språket är mer informellt och avsändaren vänder sig till ett "du" i större grad i texter som är riktade till yrkesförberedande program. Textförfattarna avslutar ofta varnande text med utropstecken. Språket i de studieförberedande texterna är emellertid mer formellt, akademiskt, riktar sig till ett "ni" som grupp och använder inga utropstecken vid varnande text (Carlsson, von Brömssen, 2011 s. 165, 166). Norlund talar här om begreppen intimisering och terapisering vilket innebär att man genom språket vill ha en nära relation med eleven eller inta en rådgivande funktion. Ett sådant innehåll är informellt och hör hemma i den horisontella diskursen.

Genom de olika läroböckernas texter framkommer en mängd föreställningar om de elever till vilka böckerna är riktade. Exempelvis anser Norlund att kan man tolka det som om de yrkesförberedande läsarna förutsätts vara lata när det gäller att plugga de studieförberedande klarar att ta ansvar för sina studier på ett mognare sätt. Vidare antyder texterna att man som läromedelsförfattare har olika förväntningar på vilka sammanhang eleverna deltar och i framtiden kommer att delta i som kritiska läsare. Resultatet visar slutligen att de val som läroboksförfattare gör i läroböcker inte är neutrala och därmed äventyrar likvärdigheten som kursplanerna uttrycker som mål (Carlsson, von Brömssen, 2011 s. 166, 175).

Ann-Sofie Ohlander har jämställdhet mellan könen i läromedel i historia som utgångspunkt i sin studie "Kvinnor, män och jämställdhet i historia. En granskning på uppdrag av delegationen för jämställdhet i skolan" där hon har undersökt vilken bild av kvinnor och män dagens skolelever får genom sina historieböcker (Ohlander, 2010 s. 10). De läroböcker hon granskat är *Människan genom tiderna*, *Alla tiders historia*, *SO direkt. Historia. Ämnesboken* och *Sofi Historia*. Hon har bland annat tittat på vilket utrymme kvinnors respektive mäns förhållanden får i historieböckerna och om böckerna har ett könsneutralt perspektiv vilket innebär att man inkluderar både kvinnors och mäns perspektiv. Vidare har hon undersökt om både kvinnor och män är subjekt i böckerna, hur kvinnor och män framställs i förhållande till varandra och om böckerna innehåller analyser av hur kvinnors och mäns förhållande till varandra uppfattas och om homosexualitet tas upp i läroböckerna (Ohlander, 2010 s. 13).

Hennes resultat visar att representationen i samtliga böcker är under all kritik. Män är grovt överrepresenterade i läromedlen. I alla tiders historia handlar 14 sidor av 375 om kvinnor och i *Människan genom tiderna* ägnas 13 av 351 sidor åt kvinnorna. De övriga böckerna visar på ett likartat mönster (Ohlander, 2010 s. 68). Ohlander anser att läroböckerna visar upp en gammaldags, föråldrad bild av verkligheten där kvinnor och jämställdhet i de nyare böckerna läggs in som parenteser efter själva huvudtexten. Hon menar att de istället borde integreras med texten. Kvinnorna skildras på ett sätt som gör dem till "de andra", de avvikande, de som skiljer sig från det "normala" representeras av mannen (Ohlander, 2010 s. 65). De får oftast inta positioner som objekt medan männen oftast får rollen som subjekt. I historieskrivningen är mannen huvudpersonen och det är hans liv och verksamhet som skildras utan att det över huvud taget medvetandegörs eller problematiseras.

Genom de böcker hon granskat framträder enligt henne en felaktig bild av kvinnan i historien. Ett exempel är en text ur en av böckerna som beskriver att kvinnor blev hänvisade till hemmet och barnpassning därför att det var för tungt att plöja åkern för dem, på enligt Ohlander felaktiga fakta och okunskap om kvinnors förhållanden och roll i jordbruket under stenåldern till idag. Förutom den bristande kunskapen om kvinnors förhållanden, saknas en problematisering av kön i texterna. Ett exempel är att drottning Kristinas motvilja till giftermål inte ses från något annat perspektiv än det manliga. Till exempel hennes rädsla att förlora makt. Ytterligare ett resultat av studien är att Kvinnors insatser förbises nästan helt. Kvinnorörelsen saknas alltså (Ohlander, 2010 s. 61, 62). Ohlander konstaterar vidare att kvinnors starka ställning i klostren under medeltiden förbises helt i två av böckerna medan munkarnas motsvarande verksamheter lyfts fram. Ohlander poängterar att krig upptar en stor del av böckerna men kvinnors insatser och förhållanden under kriget i stort sett helt utelämnas. Man nämner inte heller något om fredsrörelserna under kriget.

Ohlanders granskning visar att läroböckerna inte når upp till läroplanens mål när det gäller

jämställdhet och att medvetenheten om ett möjligt jämställdhetsperspektiv hos läromedelsförfattarna är liten. Det finns inga analyser av maktobalansen mellan kvinnor och män i samhället och homosexualitet nämns ytterst lite. Ohlander är kritisk till att man inte valt att behandla homosexualitet i historieskrivningen åtminstone från 1900-talet när kriminalstämpeln och sjukdomsstämpeln hävdes.

Hon efterfrågar en historieskrivning där jämställdhet inte ses som något som endast berör kvinnor och där man utgår ifrån att kvinnor och män är likvärdiga och får agera både subjekt och objekt. Både manlighet och kvinnlighet bör problematiseras och de historiska frågorna skulle hantera både kvinnors och mäns situation (Ohlander, 2010 s. 71).

Hon ser det som ett självklart krav att förhållandet mellan män och kvinnor medvetandegörs och att mannens ställning problematiseras. Det skulle leda till diskussioner om demokrati och varför vissa områden inom läromedel utelämnas och andra inkluderas. Det skulle leda till diskussioner om varför vissa delar av produktionen ses som manliga trots att de inte är det och varför politik, ideologi, människovärde och demokrati oftast handlar om mannen i historieskrivningen, varför kriget bara ses ur manligt perspektiv, varför de tider när kvinnor tagit ansvar för männens arbete under krig oftast inte tas med i historieböckerna.

Slutligen konstaterar Ohlander att en historieskrivning där som så gravt utesluter kvinnor och där historien okritiskt presenteras som ett manligt område inte kan bidra till att ge flickor eller pojkar bra förebilder eller positiva självbilder. Ohlander hävdar att det ju finns möjligheter att skriva om historien och anser att läroböcker bör omarbetas för att få en korrekt framställning av historien (Ohlander, 2010 s. 72).

"Genus och Text; När kan man tala om jämställdhet i fysikläromedel?" är titeln på Moira von Wrights studie där hon undersökt hur läroböcker i fysik är upplagda, hur fysik presenteras och i vilken grad böckerna vänder sig till både flickor och pojkar. Hon menar att läromedels utformning och innehåll påverkar intresset hos elever och därför inte bör rikta sig enbart till en viss kategori, som i det här fallet pojkar (von Wright, 1998 s. 3).

Syftet med von Wrights studie där hon granskat läroböcker i fysik för grundskolan och gymnasiet har varit att undersöka på vilket sätt texterna om fysik språkligt bidrar till producerande och reproducerande av föreställningar om kvinnligt och manligt (von Wright, 1998 s. 7).

Skolan skall, poängterar Wright och hänvisar till skollagen, förutom att arbeta för jämställdhet, även vara jämställd (von Wright, 1998 s. 7). Då hon genom undersökningen kunde dra slutsatsen att böckerna inte når upp till kravet om jämställdhet som framgår av skollagen. Böckerna utgår ifrån att fysik är en manlig företeelse som berör endast män. Hon har därför genom sin studie valt att formulera kriterier för ett jämställt läromedel och framställt frågor man bör ställa för att ta reda på om en text är jämställd eller inte.

Ett centralt begrepp när man talar om ett jämställt läromedel är genusmedvetenhet vilken enligt von Wright innebär att man är medveten om och problematiserar genusfrågan. Om man förbiser frågan eller försöker eftersträva en genusfri undervisning bidrar man enligt henne att befästa rådande maktordning (von Wright, 1998 s. 29).

Wright talar om vikten av att känna igen sig i olika sammanhang. Det är också viktigt att känna sig erkänd och respekterad för sin erfarenhet oavsett kön eller om man sticker ut från normen som gäller i det sammanhang man befinner sig i (von Wright, 1998 s. 17). Kontexten har därmed stor betydelse. Wright hävdar att man måste problematisera vem som inkluderas i kontexten i läroböckerna samt vem som exkluderas. Hon poängterar är att när man gestaltar verkligheten och vardagslivet måste vara medveten om vems verklighet man då syftar på och vems perspektiv man utgår ifrån (von Wright, 1998 s. 18). Von Wright hänvisar även till Elizabeth Whitelegg som menar att man måste ta hänsyn till elevernas olikheter och välja kontexter som passar både pojkar och flickor liksom även européer och icke-européer (von Wright, 1998 s. 19).

Von Wright hänvisar vidare till Boel Englund som talar om läromedel som både en källa till kunskap men även som skapande även normer för vad kunskap är och för vad som är värt att veta (von Wright, 1998 s. 27). Texter kan förhålla sig på olika sätt till de områden de behandlar och kunskapssynen kommer fram i det sätt texten framställs. En inkluderande text gestaltar inte innehållet som den absoluta och enda sanningen och inbjuder på så sätt till dialog och därmed också reflektion och självreflektion (von Wright, 1998 s. 27).

Enligt Nationella sekretariatet för genusforskning är mannen i många läromedel fortfarande norm. Eva Lotta Hultén menar att det enligt Maria Rosén som är fil mag. i pedagogik och arbetar med utbildning när det gäller likabehandling, hos läromedelsförfattarna krävs en medvetenhet om hur normativitet skapas samt en insikt om vilket makt de som läromedelsförfattare har.

Även om skolans mål är att arbeta för jämställdhet visar flera forskare på stora brister i läromedlen som finns tillgängliga. I Angerd Eilards avhandling "Modern, svensk och jämställd" undersöker hon hur kön och familj skildras i läseböcker från 1960-talet till idag och enligt henne innehåller många av de nyare läromedlen fortfarande många stereotypa beskrivningar. Angerd förklarar att böckerna vid första anblick verkar jämställda men att de genomsyras av en heteronormativitet där flickor ofta får rollen som flickvänner till en manlig huvudaktör. Hon poängterar att det dock skett en viss utveckling när det gäller framställningen av pojkar och flickor där flickor kan framställas som starka och individualistiska och pojkar med en mjukare framtoning än tidigare. Samtidigt får flickorna fortfarande ofta en roll den som tar ansvar för relationer och familj. Angerds studie visar också att muslimska flickor ofta i böckerna får stå för ojämställdhet och muslimska pojkar för en "machokultur".

Även skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund" från 2006 där man studerat hur genus konstrueras i läroböcker i historia, samhällskunskap, naturkunskap, biologi och religionskunskap, visar på en genomgående ojämställdhet. I de flesta böckerna är män väldigt överrepresenterade och mannen ses som människan vilket gör kvinnan till den andra, den avvikande, den som ofulländade människan. I biologiböckerna framställs kvinnan som passiv och mannen som aktiv och det förutsätts att alla är heterosexuella. Man menar i rapporten att andra sexuella läggningar än heterosexualitet i och för sig synliggörs men ses som det avvikande.

Enligt Maria Rosén är det viktigt att ifrågasätta och problematisera heterosexualitetens normativa ställning i läromedlen. Hon anser att läromedelsförfattare måste få kunskap om hur

normativitet skapas. De måste börja reflektera över vad som tas för givet och vad konsekvenserna av det kan bli när det gäller framställningen av texten. Rosén anser att lärare har ett stort ansvar att kritiskt granska de läromedel man tänker använda sig av. Även där krävs en kompetens och medvetenhet om jämställdhet.

Hon tycker också att alla läromedel borde granskas utifrån ett jämställdhetstänkande. Det krävs att någon med kompetens granskar böckerna innan de trycks. Rosén drar paralleller till det faktum att läromedel kvalitetsgranskas utifrån andra perspektiv och borde göra det även ur ett jämställdhetsperspektiv.

En av orsakerna till att det fortfarande är så ojämnt i läromedel kan enligt Katarina Håkansson, chef för skolverkets enhet för kvalitetsutveckling, vara att gamla föreställningar om kvinnligt och manligt släpps igenom hos läromedelsförfattarna. Hon önskar därför en större medvetenhet hos läromedelsförfattarna men ger även lärarna ett stort ansvar att hålla sig kritiska till läromedlen. De måste också vara medvetna om att deras egna inställning färgar av sig i läromedlen.

Språk och genus

Hur påverkar språket hur vi ses på män och kvinnor? Den frågan ställer sig Fatima Varhos i "Världens språk: könsspråk".

Olga Castro Vasques är språkvetare i Spanien och arbetar för att göra det spanska språket mindre sexistiskt. Hon menar att det numera är känt hos lingvister och språkvetare att det som existerar är vår vision av verkligheten snarare än verkligheten som sådan. Castro Vasques talar om en verklighet som överförs genom språket. Därför blir de ord vi väljer och det språk vi använder markörer som säger hur vår världsbild ser ut.

När Castro Vasques talar om att språket är sexistiskt handlar det inte om grammatiska regler utan om vilka ord vi omedvetet väljer att använda därför att vi lärt oss att använda oss av språket på ett visst sätt. Detta bidrar till att reproducera föråldrade föreställningar om kön och stereotyper. Ett exempel hon tar upp är skillnaden som finns i meningarna "women were given the right to vote" och "women achieved the right to vote". Det första exemplet visar på en underlägsen passiv ställning, medan den andra visar på en aktiv handling. Ett annat exempel är att den spanska maskulina formen för pojke "el niño" som även används som beskrivning på barn i allmänhet, både pojkar och flickor. Ännu ett exempel visar att titeln Mrs eller miss ger extra information om kvinnans status medan det för mannen endast finns en benämning vilken är Mr.

Castro Vasques anser att vi måste hitta nya representationer som ger kvinnor och män mer rättvisa. Hon ser dock att det sker en positiv utveckling. Till exempel har den spanska lagen om jämlikhet från 2007, kommit med rekommendationer och strategier för att förändra det sexistiska språket i officiella dokument. Det kommer att förändra hur kvinnor och män representeras vilket i förlängningen kan ändra hur människor tänker om kvinnor och män.

I Sverige har en sådan utveckling också pågått under en tid. Ord som riksdagsman har bytts ut mot riksdagsledamot. Feministiska forskare hävdar att det spelar roll vad vi kallar saker

och människor. Då språket hjälper oss att förstå vår omgivning är vi beroende av det och om det inte finns ett ord för kvinnlig brandman blir det svårare att föreställa sig sådana kan existera eller att man själv kan bli det om man inte har snopp. Vi har en liknande diskussion om vad man ska kalla manliga sjuksköterskor.

1.5 Metod och material

Jag har i min studie valt att använda mig av explorativ metod. Explorativa undersökningar används ofta när den kunskap man har inom ett visst område innehåller luckor. Syftet med undersökningen blir då att inhämta så mycket kunskap som möjligt om det valda problemområdet. Då explorativa undersökningar ofta handlar om att nå kunskap för fortsatta studier krävs ett kreativt och idérikt förhållningssätt där man ofta använder flera olika sätt att samla information (Patel, Davidsson, 1999, 2011 s. 12).

Mitt val av metod kom naturligt då intentionen var att sätta mig in i ett område som jag sedan tidigare inte behärskade då jag genom min utbildning hade fått ta del av en populärmusikhistoria som till stor del uteslöt kvinnors roll. När jag började utforska detta område upptäckte jag att min bristande kunskap var stor. Jag ville fokusera på hur man framställer jämlika läromedel med fokus på kön och etnicitet. Målet med studien, att bli medveten om vad ett jämlikt läromedel bör innehålla samt att kunna balansera bland annat könsfördelningen när det gäller musikhistoria och populärmusik i min framtida undervisning, krävde av mig att först sätta mig in i och få en överblick över det stora omfång kvinnor som existerar i populärmusikhistorien och sedan göra ett urval och ett antal begränsningar. Enligt Patel och Davidson innebär explorativa undersökningar att man samlar in så mycket information som möjligt för att täcka luckor i kunskapen på ett visst område (Patel, Davidsson, 1999 2011 s. 12). Då detta varit syftet med min uppsats har jag valt att inte göra någon empiri i form av kvantitativa enkätundersökningar eller kvalitativa intervjuer vilket istället skulle kunna bli aktuellt i fortsatta studier.

1.5.1 Genomförande

Jag har tittat på tidigare forskning kring läromedel och genus och ur denna identifierat och sammanställt kriterier för en jämställd text. Samtliga av de studier jag tagit del av visar på liknande resultat. Jag har sedan i dialog med tidigare forskning utformat mitt eget läromedel på vilket jag applicerat de sammanställda kriterierna. Utifrån det har jag kunnat dra vissa slutsatser när det gäller kriterier för- och utformandet av jämställda läromedel.

Förutsättningarna för undersökningen var begränsade på grund av studiens storlek samt av det faktum att jag vid ingången av studien ej var insatt i den populärmusikhistoria som berör kvinnor.

1.5.2 Material

Till en början undersökte jag vilken litteratur och vilka studier som fanns att tillgå på ämnet

populärmusikhistoria och genus. Jag sökte litteratur på Göteborgs universitetsbibliotek och via Libris, Gunda, och Uppsatser.se. Då jag inte fann någon sådan litteratur gick jag vidare och sökte efter studier kring musikläromedel och genus i allmänhet och fann inte heller där några relevanta studier. Det jag fann var dock ett antal uppsatser kring läromedel i musik genom vilka jag fann användbar information för hur lärare arbetar med läromedel och populärmusikhistoria. Då jag dock ej fann någon relevant litteratur om detta kopplat till genus studerade jag litteratur om tidigare forskning som rör läromedel och genus i andra ämnen och i allmänhet. Då samtliga av de studier jag tagit del av visar på liknande resultat kunde jag sammanställa kriterier för hur ett jämställt material ska utformas.

Den andra delen av min studie krävde att jag studerade kvinnor i populärmusikhistorien. Jag sökte även där på Universitetsbiblioteket efter relevant litteratur och fann en väl skriven bok som på ett omfattande sätt och med ett tydligt genusperspektiv behandlar kvinnor i populärmusiken från 1920-talet till idag. Bokens titel är "She bop II. The definitive history of women in rock, pop and soul". Som komplement till denna har jag använt boken "WOW. Populärmusikkens historie", som ingår i kursen "Musik och samhälle" på musiklärarutbildningen vid Göteborgs universitet, samt hämtat några fakta från Nationalencyklopedin.

1.5.3 Etisk hänsyn

Den typ av studie jag gjort har inneburit att jag endast studerat litteratur vilket medför att jag inte haft orsak att beakta den etiska hänsynen.

2.0 Resultatredovisning

Resultatredovisningen innehåller en presentation av det läromedel jag framställt och en sammanställning av kriterier för jämställda läromedel som framkommit genom tidigare forskning. Efter varje kriterium följer en redogörelse för hur jag applicerat kriterierna i mitt eget läromedel.

Sammanställning av kriterier ur tidigare forskning

Kriterium 1. Ha ett öppet neutralt förhållningssätt gentemot målgruppen för läromedlet. Kom ifrån stereotypa föreställningar och förväntningar om målgruppen som färgar av sig i hur formellt/informellt språk man använder (Norberg, s 175). Ta hänsyn till elevers olikheter genom att skapa variation i läromedlets innehåll (von Wright, 1998 s. 19).

Då jag tagit del av Norbergs studie har jag fått en medvetenhet om att läromedelsförfattares olika föreställningar om elever färgar av sig på hur de skapar läromedel. Mitt läromedel vänder sig främst till årskurs 9 och jag har medvetet försökt att inte tänka mig att eleverna kommer från någon speciell klassbakgrund eller går något speciellt program. Variation har jag valt att skapa genom att föra in musiklyssning, diskussion och reflektion kring olika frågor.

Kriterium 2. Genusmedvetenhet och problematisering av genusfrågan (von Wright, 1998 s. 29). Tillägg: Utgå ifrån flera aspekter som till exempel kön, etnicitet, ålder, sexuell läggning, funktionshinder.

I min studie utgår jag ifrån ett genusperspektiv och har i mitt läromedel lagt in ett tänkande som rör kvinnligheter emellan och de hierarkier som uppstår inom gruppen kvinnor. Jag har även medvetet valt att inte skriva "Exempel på kvinnliga artister" därför att jag fick känslan av att jag då direkt satte kvinnor i förhållande till normen, mannen. Jag har många gånger varit med om att man särskiljer kvinnor genom att skriva "kvinnliga musiker", "kvinnliga författare" eller "kvinnliga skådespelare". När man däremot talar om manliga musiker eller författare skriver man ofta endast "musiker" eller "författare". Jag ville komma bort ifrån den känslan vilket gjorde att jag raderade "kvinnliga" och lät dem innefattas i "artister".

Det finns olika problem att lyfta fram när det gäller genus och jag har försökt att lyfta några av dessa genom att inbjuda eleverna till diskussion i olika frågor. I mitt läromedel handlar problematiseringen om genus dels om att kvinnors plats till en början varit i hemmet medan män hade tillgång även till det offentliga rummet. Detta har skapat föreställningar om könen, en maktobalans och ojämställdhet vilken haft konsekvenser för kvinnors och mäns möjligheter inom i det här fallet musik. Jag vill problematisera ytterligare genom att ta upp en diskussion kring hur möjligheten för män emellan såg ut i det offentliga rummet samt hur möjligheterna kvinnor emellan såg olika ut beroende på till exempel klass och etnicitet. Här kan man få fram att det finns hierarkier även inom gruppen kvinnor och gruppen män då bland annat etnicitet, klass och kön samverkar för att skapa högre eller lägre status. En annan problematisering av genusfrågan är det faktum att den vita människan utifrån västerländskt perspektiv stått högst upp i hierarkin framför den färgade, och därmed blivit dominerande och måttstock för vad som anses önskvärt i till exempel populärmusiken.

Kriterium 3. Inkluderande innehåll. Utgå från att det finns flera sanningar/perspektiv (von Wright, 1998 s. 27).

Enligt von Wright ska innehållet i texten vara inkluderande. Jag har här försökt är inkludera andra perspektiv än det heteronormativa genom diskussioner kring låttexter och sändare/mottagare. Jag har även haft för avsikt att få in ett etnicitetsperspektiv och en problematisering av kvinnornas förutsättningar och möjligheter att få plats i musikhistorien. Klassperspektivet är ännu en infallsvinkel som jag anser kan tas upp. För att visa att jag har en medvetenhet om hur jag har valt och varför försöker jag att skriva in att jag utgår ifrån en västerländsk synvinkel och generaliserar i texten.

Kriterium 4. Inbjud till dialog och därmed också reflektion och självreflektion (von Wright, 1998 s. 27).

Genom diskussioner kring genus i samband med läromedlet vill jag försöka bidra till att skapa en medvetenhet hos elever när det gäller kvinnors och mäns olika förutsättningar vilka haft konsekvenser för hur samhällets olika områden ser ut idag. Jag vill även att eleverna skall få vara delaktiga när det gäller att hitta speciella drag för de olika genrerna, samt några diskussionsfrågor kring genus. Genom att utforma ett hjälpmedel i form av en lista med ord som eleverna till en början kan utgå ifrån för att beskriva musiken får de öva sig i att lyssna och själva uttrycka det de hör men med viss hjälp. Jag vill även att eleverna ska få vara

delaktiga i momentet att urskilja speciella drag för en viss genre genom att föra en gemensam diskussion kring det på tavlan och lyssna och jämföra genrer för att de ska få öva sig i att lyssna på nya sätt till musik. De kan till exempel få sitta i lugn och ro och lyssna och skriva ned de viktigaste dragen de hör på en lapp som läraren samlar in och skriver upp på tavlan.

Kriterium 5. Språket. Skriv texten så att en bred publik kan känna igen sig. Utforma texten så att demokratiska värderingar som skolan och samhället står för kommer fram (von Wright, 1998 s. 7, 19).

Jag har gått igenom texten ett antal gånger och försökt att fundera kring hur man kan skriva så könsneutralt som möjligt. Jag tog beslut att låta kvinnorna stå för sig själva genom att i detta läromedel inte jämföra dem med manliga artister under samma tid. Det var en avvägning jag gjorde då jag upplevde det som om ett jämförande mellan kvinnliga och manliga artister skulle skapa en polarisering och indirekt en maktobalans. Jag har också ställt mig frågan om man ska jämföra "vit" med "svart" musik men tagit ett beslut att undvika att skriva om skillnader utan låta eleverna själva beskriva musiken och dra egna slutsatser.

Kriterium 6. Könsneutralt perspektiv. Utgå ifrån att kvinnor och män är likvärdiga. Låt kvinnor och män få lika utrymme i innehållet och skildra både kvinnors och mäns situation, insatser och livsförhållanden (Ohlander, 2010, s. 71).

I mitt fall har jag inte utgått ifrån kvinnors roll i förhållande till män utan kvinnor som grupp på grund av det begränsade omfånget av denna uppsats. Jag har då utgått ifrån att alla de kvinnor jag lyft fram är likvärdiga men lyft fram skillnader i hur färgade och vita kvinnors olika förutsättningar kunde se ut. Det har varit svårt att lyckas framställa dem som likvärdiga då gestaltandet av dem i referenslitteraturen polariserar färgade och vita kvinnor och detta har påverkat och färgat hur jag har valt att gestalta dem. Samtidigt fann jag mycket mer skrivet om de färgade artisterna och deras liv som ofta gestaltades som tufft och fyllt av alkoholism och sorg. När det gäller de vita artisterna har jag haft mycket svårare att finna något om deras leverne. Det skulle förmodligen ha krävts av mig att läsa eventuella biografier om dem vilket jag inte haft möjlighet till på grund av tidsbrist. Detta har resulterat i att de färgade artisterna beskrivs en aning mer ingående än de vita vilket jag anser är ett misslyckande.

Kriterium 7. Utgå ifrån att det finns många olika personligheter och manligheter/kvinnligheter. Gestalta kvinnor och män på andra mer verklighetsnära sätt än gammaldags traditionella stereotyper. Utgå ifrån att både män och kvinnor kan vara passiva och aktiva och problematisera både den stereotypa kvinnligheten som den stereotypa manligheten (Ohlander, 2010 s. 13, 65, 71).

Genom att gå igenom texten och försöka att ta bort uttryck som kan framstå som värderingar har jag försökt att framställa kvinnor på flera olika sätt. Det har dock varit vanskeligt eftersom jag inte kunnat fördjupa mig i kvinnornas liv och personligheter mer än på ytan.

Kriterium 8. Medvetandegör maktobalansen mellan könen och problematisera kvinnans och mannens ställning. (Ohlander, 2010 s. 72). Tillägg: medvetande gör maktobalansen mellan könen men även mellan kvinnor emellan och män emellan utifrån olika genusaspekter.

Denna punkt behandlas under punkt två. Diskussionsfrågor kring att kvinnan inte hade

tillträde till det offentliga rummet utan skulle hålla sig i hemmet medan mannen hade tillträde till det offentliga. Tillgång till denna arena innebär att de även fick tillträde till viktiga positioner som gav hög status och makt. När en arena domineras av ett kön blir den person som avviker klassificerad som "den andra". Man blir utsatt på grund av de föreställningar om vad kvinnor och män bör och inte bör göra, och det krävs mod att gå emot det alla andra gör. Vi lever i ett samhälle där gruppmentaliteten är stark.

Kriterium 9. Medvetandegör och problematisera heteronormativiteten, exempelvis hur den verkar uteslutande på grupper och individer (Nationella sekretariatet för genusforskning).

Genom att ta upp diskussionsfrågor kring vem texter i olika låtar är riktade till kan man få med en problematisering av heteronormativiteten. Titta på texterna. Till vem är de riktade? Vem sjunger hon till? Är det självklart att det är till en man? Viktigt i diskussionen anser jag är att man inte förutsätter att eleverna kommer att svara att mottagaren är av motsatt kön utan att som lärare själv ha en öppen inställning och överföra den på eleverna genom att bekräfta deras svar eller ifrågasätta och få fram att det finns en möjlighet att mottagaren är av samma kön.

Kriterium 10. Inkludera flera etniciteter och undvik att framställa någon som negativt laddad.

Jag har gått igenom texten och försökt att i så stor mån som möjligt komma ifrån en polarisering av vita/färgade artister där de färgade artisterna blir motpolen till de vita och får en negativ laddning. Det har varit svårt att lyckas med detta då det för mig blivit tydligt att laddningarna och värderingarna sitter inbäddade i språket. När man skriver om slaveriet blir automatiskt även den "vita människan" i allmänhet negativt laddad som en föröware vilket också är svårt att komma ifrån.

2.3 Presentation av läromedlet

Läromedlets disposition består av en historisk bakgrund samt en del där ett urval av genrer och artister som utvecklats ur afroamerikanska och euroamerikanska folkliga och kyrkliga traditioner behandlas. I sistnämnda del finns även lyssningsexempel av beskrivna artister men även av artister inom genrerna idag (se bilaga 1).

3.0 Diskussion

Min reflektion kring kriteriet rörande målgruppen har skapat insikter men också frågor. Norbergs studie visar att läromedelsförfattare genom val av språk, bilder och hur man formulerar sig i diskussionsfrågor befäster och reproducerar föreställningar och förväntningar om elever (Carlsson, von Brömssen, 2011 s. 157). Jag har funnit det svårt att utgå ifrån en helt neutral bild av målgruppen men är av åsikten att man i språket ska undvika att skriva in föreställningar och förväntningar på elever.

När det gäller kriteriet om genusmedvetenhet och problematisering av genus har jag utgått

ifrån Raewyn Connell. Connell tar upp att det i samhället råder en genusordning vilken utgår ifrån de två polariserade genuskategorierna "man" och "kvinna" där man beroende på kategori förväntas ha olika beteenden som i stor utsträckning står i motsatsförhållande till varandra. Enligt Connell skapas dessa genusskillnader socialt och kulturellt och är kopplade till den "reproduktiva arenan", där vårt beteende gör något med biologiska och reproduktiva skillnader. Hen menar att man kan kringgå skillnadernas paradoxer genom att se på genus som en struktur där sociala praktiker drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i sociala processer (Connell, 2002, s. 14, 17). I mitt läromedel har jag valt att lyfta en diskussion kring kvinnors och mäns olika förutsättningar bland annat genom deras historiskt begränsade tillgång till olika arenor. Jag ser ett tydligt exempel på detta i hur kvinnan historiskt sett ansetts vara den ansvariga för barnomsorgen medan mannen, enligt mig på grund av att han inte är den som bär barnet och föder det, istället fått ansvar för att försörja familjen. Jag tror mig här kunna se ett samband och att detta till stor del bidragit till polariseringen mellan privat och offentligt där kvinnans förväntade arena till i början av det moderna samhället varit i det privata rummet medan mannen kunnat röra sig obehindrat i det offentliga. Jag anser att det är av stor vikt att lyfta just denna fråga i samband med musikhistoria då enligt min mening är en stor anledning till att kvinnor fått den ställning de fått i musikbranschen där män oftast intagit de högsta maktpositionerna. Jag anser att det är viktigt att lyfta hur även män förlorar på ojämställdheten och polariseringen mellan könen. Jag vill poängtera att det offentliga rummet består av många olika arenor där bland annat etnicitet och klass spelar roll. Detta stärker min åsikt att man här bör räkna in klassperspektivet i högre grad. Detta har jag ej till fullo lyckats med då det hade krävt en djupare studie vilket jag inte haft möjlighet till på grund av studiens begränsade omfattning. För att kunna problematisera frågor som rör skillnader män emellan och i det här fallet kvinnor emellan krävs en fördjupad kunskap om hur det förhåller sig i de olika samhällsskikten. Kunskap vilken jag genom det material jag tagit del av inte har i den utsträckning jag anser vara nödvändig.

Vidare har jag i samband med genusmedvetenhet funnit det användbart att behandla det Stuart Hall skriver om kultur och meningsskapande. Hall talar om kultur som något som skapas genom att man ställer saker och personer i förhållande till varandra och genom skillnaden skapar mening som stärker gruppkänslan. På detta sätt skapar man ett "vi" och "dem" där han talar om "dem" som "the Other" vilken blir den avvikande och annorlunda motpolen till det normerande (Hall, 1997 s. 238). Skapandet av skillnad sker oftast genom stereotypisering vilken innebär att man generaliserar och ger en hel grupp vissa karaktärsdrag som nödvändigtvis inte alla i gruppen innehar. Detta i sin tur bidrar till att skapa fördomar (Hall, 1997 s. 225). Hall talar också om dikotomier i samband med skapandet av skillnad. Dessa dikotomier eller motsatsförhållanden innebär oftast att den ena polen en positiv betydelse medan den andra polen har en negativ. Motsatsförhållandena innebär att den ena polen alltid är underordnad den andra och ingår i en maktstruktur (Hall, 1997 s. 228).

En parallell mellan det Hall talar om och det jag upplevt genom min studie är att jag uppmärksammat att O'Briens text där jag hämtade fakta till mitt läromedel, också halkar ned i polariseringsträsket där vita och färgade kvinnor ofta beskrivs som varandras motsatser under tidsperioden 1920-1960 med undantag är Rockabillyartisterna. Färgade kvinnor blir ofta representanter av det skitiga och kontroversiella medan vita kvinnor ofta blir representanter för det rena och sofistikerade. Det blir tydligt att man på så sätt befäster att den färgade kvinnan blir representant av "The Other". En fråga som uppstod på grund av denna upptäckt var hur jag själv bör skildra olika kvinnor utan att bidra till att befästa fördomar och

föreställningar om kön och etnicitet eller skapa en polarisering mellan ”vi” och ”dem” och undvika att tydligt uttala någon som ”The Other”. Att komma underfund med hur jag ska beskriva kvinnor för att inte hamna i den fällan har varit mycket svårt. Mycket av problematiken ligger i att verkligheten ju såg ut som sådan att färgade kvinnor stod och fortfarande står längre ned i hierarkin än vita och alltså blev underordnade. Det jag saknar i den referenslitteratur jag använt är berättelser om hierarkier även vita kvinnor emellan och färgade kvinnor emellan vilket ju säkerligen hade konsekvenser för deras handlingsutrymme, status och liv. Det jag kommit fram till är att man genom att tillsammans med eleverna diskutera och medvetandegöra maktobalansen mellan vita och färgade kvinnor bör kunna bidra till att motverka att befästa föreställningar. Jag anser vidare att det är viktigt att komma ifrån en generalisering som bygger på en polarisering och dikotomi likt den Hall beskriver. Dock tycker jag att man bör betona att förutsättningarna, reglerna och livet för en vit kvinna såg annorlunda ut än för en färgad och problematisera detta genom att föra diskussioner om aspekter som till exempel etnicitet, klass och ålder. Jag drar här även en parallell till det Connell skriver om att man måste se att det finns skillnader män emellan och kvinnor emellan därför att en definition av genus som bygger på en polarisering utesluter många individer och grupper (Connell, 2002 s. 20).

Moira von Wright poängterar i sin studie att en text bör vara inkluderande, det vill säga visa på flera sanningar (von Wright, 1998 s. 7, 19). Jag anser dock att hennes resonemang är en aning endimensionellt då hon främst lyfter fram att en text blir jämställd om man lyfter fram kvinnors historier och roll i förhållande till mannens. Jag kan här tydligt dra paralleller till Connells resonemang kring två polariserade kön där man glömmer bort att lyfta fram skillnaderna mellan könen och på så sätt fortsätter att befästa den normerande kvinnligheten och manligheten (Connell, 2002 s. 14). Då hon inte nämner att man bör lyfta fram andra parametrar än kön och även väga in att det finns hierarkier inom gruppen män och gruppen kvinnor blir min känsla att hon när hon skrivit kriterierna själv utgått ifrån en vit västerländsk normerande manlighet och en vit västerländsk kvinnlighet som norm vilket gör att inte alla män och kvinnor räknas in och hindrar texten från att bli verkligt jämställd.

Även Ohlander för ett liknande resonemang där hon menar att hon ser det som ett självklart krav att förhållandet mellan män och kvinnor medvetandegörs och att mannens ställning problematiseras (Ohlander, 2010 s. 71, 72). Skillnaden är dock att hon i sin studie skriver att den avser en granskning av jämställdheten mellan kvinnor och män. Vilka kvinnor och män hon syftar på förblir dock utsagt och en önskan hade varit att skriva att man talar om alla kvinnor och män och därmed för in genusperspektiv som behandlar fler aspekter som till exempel klass, ålder, kön och etnicitet. Heteronormen nämns inte heller i Ohlanders text mer än att hon tittat på i hur stor utsträckning homosexualitet nämns i historieböckerna (Ohlander, 2010 s. 13). I Moira von Wrights text nämns ingenting om heteronormen vilket möjligtvis ytterligare tydliggör att hennes resonemang saknar fler dimensioner än dikotomin man/kvinna. Nationella sekretariatet nämner dock vikten av att problematisera heteronormen därför att läromedel som inte inkluderar heteronormen helt enkelt inte är jämställda utan verkar uteslutande (Nationella sekretariatet för genusforskning, Connell, 2002 s. 20).

När det gäller hur jag behandlar heteronormen i mitt eget läromedel har jag trots att jag haft den i åtanke som en alternativ möjlighet inte lyckats att inkludera den i själva texten då mitt referensmaterial inte behandlat frågan och jag inte haft möjlighet att fördjupa mig ytterligare i ämnet. Det jag dock gjort är att hantera den heteronormativa aspekten i lärarbladet där jag

uppmuntrar till elevers reflektion kring texter och om dessa nödvändigtvis alltid riktar sig till det motsatta könet samt vilka föreställningar elever har om artister och deras sexuella läggning.

Då jag anammat det Olga Castro Vasques och Seija Wellros skriver angående språket har jag blivit medveten om hur svårt det är att skriva en jämställd text. Detta därför att det i ord ligger dolda attityder och värderingar skapade av samhällets rådande normer och ideal som i princip är omöjliga att komma ifrån (Wellros, 1998 s. 27). Wellros menar att vi bland annat genom språket socialiseras in i att anamma samhällets värderingar och strukturer och gör dem till våra egna, ofta på ett omedvetet plan. En lyckad socialisation innebär att en internalisering ägt rum (Wellros, 1998 s. 19). Att det Wellros skriver om språket är högst relevant blir tydligt då jag började gå igenom min text och omgående uppmärksammade att situationen blev mycket komplex. Jag insåg att jag inte skulle kunna gå igenom varje ord i mitt läromedel och jag insåg att även om jag lyckas skriva en text där mina egna värderingar neutraliseras till fullo, ändå inte skulle innebära att texten läses värderingsfritt då orden i det skrivna är laddade av läsares egna föreställningar om till exempel olika grupper eller individer. En liknande tes för även Stuart Hall när det gäller bilder då han menar att det enbart i bildens existens finns föreställningar om den representerade (Hall, 1997 s. 228). Att försöka att komma förbi värderande ord blev en stor frustration därför att jag upplevde det som om det inte spelade någon roll hur jag framställde kvinnor. Endast det faktum att de är kvinnor gör att de värderas lägre och det framstår som svårt att förändra dessa maktstrukturer. Ovanpå detta lades även det faktum att det exempelvis endast i ordet "färgad" ligger associationer som förmodligen skiljer sig från associationerna läsaren får till ordet "vit". Lösningen för min del var att ändå försöka beskriva olika kvinnligheter på ett så varierat sätt som möjligt och istället problematisera den normerande kvinnligheten och föreställningar om kvinnligt och manligt, etnicitet och andra aspekter genom att inbjuda eleverna till diskussion och reflektion kring nämnda aspekter.

3.1 Slutdiskussion

Jag har efter denna studie dragit slutsatsen att det är betydligt enklare att formulera kriterier för en jämställd text än att skapa själva texten. Anledningen till det sitter enligt mig till stor del i det faktum att samhället inte är jämställt och att olika värderingar ligger inbyggda i språket vilket gör att man på något sätt, exempelvis genom diskussion, måste medvetandegöra att man som läsare värderar det som står i innehållet utifrån föreställningar man socialiserats in i.

Ytterligare en slutsats jag dragit är att det verkar vara omöjligt att skapa en helt igenom jämställd text därför att det skulle kräva att man tar alla genusaspekter som utgångspunkt när man skapar läromedlet. En annan orsak är att kulturen fungerar genom generalisering och polarisering vilket sker så fort man behandlar flera olika grupper. Då jämställdhet inte endast handlar om relationen mellan kvinnor och män är min uppfattning att man måste arbeta mer intersektionellt, det vill säga föra in många genusaspekter. Om man inte gör det utesluts alltid någon vilket medför att texten inte är jämställd. När det gäller mitt eget läromedel har jag insett hur svårt det är att arbeta för att texten ska bli helt inkluderande.

Mitt eget läromedel utgick främst ifrån genusaspekterna kön och etnicitet. Det jag kommit fram till genom min studie är att jag anser att ett klassperspektiv också är nödvändigt för att

bland annat kunna lyfta fram att det finns skillnader mellan kvinnor och mellan män och därmed komma ifrån en polariserad bild av kvinnan och mannen. Detta har jag saknat hos till exempel von Wright och Ohlander. Det jag uppmärksammat är att bland annat Moira von Wright och Ann-Sofie Ohlander för resonemang som till största del bygger på dikotomin man/kvinna. Jag anser att klassperspektivet och etnicitetsperspektivet i genusfrågan är viktiga då dessa hör samman när man talar om stereotyper av kvinnor och män där kvinnor ur lägre klasser ofta framställs på ett annat sätt än kvinnor ur övre klasser och kvinnor med annan etnicitet på ett annat sätt än kvinnor ur den dominerande etniciteten. Ett sådant perspektiv skulle möjliggöra en medvetenhet och problematisering kring hur den västerländska medelklass- eller överklasskvinnan innehar en normerande kvinnlighet som utesluter andra individer. Detsamma gäller för manligheten.

Vad gäller det motsatsförhållande som gärna uppstår så fort man hanterar flera olika grupper, exempelvis gruppen män, gruppen kvinnor eller inom gruppen kvinnor exempelvis färgade kontra vita kvinnor, anser jag svårt att komma ifrån då skapandet av skillnad, som Hall nämner, är ett sätt att inom kulturen skapa begriplighet och mening. Seija Wellros tar i likhet med Hall upp generalisering genom kategoriseringen där fokus ligger på olikheter. Genom att generalisera karaktärsdrag hos en speciell grupp skapas en permanent ordning och om någon går emot denna ordning skapas kaos (Wellros, 1998 s. 14). De strukturer som Wellros och Hall talar om har jag funnit svårt att luckra upp genom att endast skriva in nya representationer i texten. Att enbart skildra kvinnor och män på nya sätt anser jag därför inte räcker. Det krävs dessutom att man för diskussioner kring stereotypa representationer och huruvida de är sanningsenliga för att möjliggöra en medvetenhet om att manlighet och kvinnlighet egentligen inte är fullt så polariserad som bland annat olika media framställer.

Slutligen har jag kommit fram till att orsaken till att exempelvis läromedlen i skolan inte lever upp till skollagens idé om att skolan ska överföra samhällets demokratiska värderingar, möjligen kan vara att dessa demokratiska värderingar inte är fullt så demokratiska om man granskar dem närmare. Då samhällets värderingar ligger inbakade i läromedlens texter och dessa texter efter granskning visar sig vara undermåliga när det gäller jämställdhet kan man dra slutsatsen att det fortfarande är mannen som är norm vilket omöjliggör ett lyckat jämställdhetsarbete i skolan. Vidare anser jag att reflektion och diskussion är av största vikt när man arbetar med genus i sin undervisning. Genom att försöka medvetandegöra elever om hur socialisering, normer och fördomar verkar samt genusproblematiken utifrån olika aspekter, kan man bidra till att de börjar ifrågasätta de värderingar och föreställningar de själva bär på. På så sätt kan en utveckling mot en mindre polariserad bild av till exempelvis kvinnor och män ske. Detta skulle då även visa sig i språket vilket Wellros tar upp genom att hävda att förändringar i samhällets värderingar automatiskt återspeglas i språket (Wellros, 1998 s. 27).

3.2 Fortsatt forskning

Vidare forskning skulle kunna innebära att undersöka vilken befintlig litteratur när det gäller specifikt populärmusikhistoria som i dagsläget existerar samt att granska ett urval av denna utifrån ett genusperspektiv. Man skulle även kunna utvidga studien till att undersöka ett antal musiklärares metoder när det gäller undervisning i populärmusikhistoria samt deras medvetenhet om vilken kunskap de väljer att lyfta fram, om de har något genusperspektiv i sin undervisning när det gäller populärmusikhistoria och hur denna i så fall ser ut.

3.3 Anknytning till läraryrket

Jag anser att min studie är av stor relevans för min roll som lärare. Då genusperspektivet är en del av arbetet för en jämställd skola krävs en stor medvetenhet och kunskap om detta. När man tittar på tidigare forskning på området läromedel och genusperspektiv ser man att samtliga granskningar visar på att läromedlen i skolan är långtifrån i närheten att lyckas nå upp till läroplanens mål. Det är en alarmerande uppgift som kräver att lärare trots att inte innehållet i läromedlen främjar det på egen hand utvecklar metoder att arbeta med problematisering av genusfrågor som till exempel normer, värderingar och föreställningar om "vi" och "dem" som skapar fördomar och generaliseringar. Genom min studie har jag endast skrapat lite på ytan av det arbete som jag anser måste göras för att på riktigt kunna göra skillnad i skolan när det gäller kunskap och en jämn fördelning och representation.

Referenser

Blokhus, Yngve, Molde, Audun, 1996, 2007: WOW. Populaermusikkens historie. Universitetsforlaget AS, Oslo.

Carlsson, Marie, von Brömssen, Kerstin, 2011: Kritisk läsning av pedagogiska texter. Genus, etnicitet och andra kategoriseringar. Författarna och studentlitteratur AB, Lund.

Connell, Raewyn (tidigare Robert William), 2002: Om genus. Originallets titel: Gender. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Hall, Stuart, 1997: Representation; Cultural Representation and signifying practices. Sage Publications LTD, London; USA.

O'Brien, Lucy, 1995, 2000: She bop II. The definitive history of women in rock, pop and soul. CONTINUUM, London, New York.

Patel, Runa. Davidson, Bo: 1999, 2011: Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning. Studentlitteratur AB, Lund.

Wellros, Seija, 1998: Språk, kultur och social identitet. Studentlitteratur AB, 1998, Lund

Internetreferenser

Hellström, Patrik, Sondell, Samuel, 2007: Läromedel i musik? Det har vi inte märkt! - En studie av sju musiklärares syn på läromedel. Examensarbete 15 poäng.

Hultén, Eva-Lotta: Granska läromedel kritiskt. Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet.
<http://www.genus.se/meromgenus/teman/skola/amnesdidaktik/granska-laromedel-kritiskt/>

Johansson, Morgan, 2009: Ordningshitlers skulle nog få feeling. En studie om fem musiklärares syn på behovet av heltäckande läromedel i musik. Examensarbete LAU370.

Ohlander, Ann-Sofie, 2010: Kvinnor, män och jämställdhet i historia. En granskning på uppdrag av delegationen för jämställdhet i skolan. Rapport I. från Delegationen för jämställdhet i skolan. <http://www.regeringen.se/content/1c6/13/98/33/ff1050e3.pdf>

Utbildningsradion 2011: Världens språk: Könsspråk. Elektronisk resurs.
<http://sok.uraccess.se.ezproxy.ub.gu.se/play/165421>

von Wright, Moira, 1998: Genus och Text; När kan man tala om jämställdhet i fysikläromedel? Projektet Jämställdhet i läromedel 1998.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id?=590>

Ett urval av genrer och artister i den västerländska populärmusikhistorien 1920-1960, med fokus att belysa kvinnliga artister.

Förord

Detta läromedel är en sammanställning av nedan förtecknade källor. Då jag haft begränsat utrymme för vidare fördjupning har jag valt att lyfta fram vissa artister och genrer framför andra.

Innehållet i detta läromedel är hämtat till största del från "She bop II. The definite history of women in rock, pop and soul" och "WOW. Populaermusikkens historie".

Vissa avsnitt har jag hämtat ur nationalencyklopedin och två andra källor på internet. Dessa framgår av texten nedan. Innehållet i övriga avsnitt är hämtade ur böckerna nämnda ovan.

Referenser speciella avsnitt:

Hillbilly/country: <http://www.ne.se>
<http://homepage.ntlworld.com/farawayhills/women.html>

Big Mama Thornton: <http://www.encyclopediaofalabama.org/face/Article.jsp?id=h-1573>

Jazz: <http://www.ne.se>

Rockabilly: <http://www.pbs.org/itvs/welcometotheclub/timeline.html>

Referenslitteratur övriga avsnitt:

O'Brien, Lucy, 1995, 2000: She bop II. The definitive history of women in rock, pop and soul. CONTINUUM, London, New York.

Blokhus, Yngve, Molde, Audun, 1996, 2007. WOW. Populaermusikkens historie. Universitetsforlaget AS, Oslo.

Bilder framsida: 1: International sweethearts of rhythm: <http://www.weirdwildrealm.com>, 2: Peggy Lee: allaboutjazz.com, 3: Wanda Jackson: cbsnews.com, 4: Memphis Minnie: memphishistory.com

Historisk bakgrund

Amerika och emigranterna

Den västerländska populärmusiken har sina rötter i Nordamerika som från början befolkades av indianer. Dessa utrotades successivt och från tidigt 1600-tal började Amerika befolkas av emigranter från Europa och slavar från Afrika men även av många andra nationaliteter. Den här texten fokuserar på den musik som främst växte fram genom sammanblandningen av europeiska och afrikanska musiktraditioner. Européernas musiktraditioner blev tillsammans med afrikanernas dominerande och har haft stort inflytande på hur musiken i Amerika utvecklats.

Slaveriet

På 1500-talet började Europa handla med slavar i Afrika. Den västerländska världen med Europa i centrum präglades av stor rasism. Det skrevs om afrikaner som om de var vildar och primitiva barbarer. Detta kom att präglade synen på färgade fram till våra dagar. Afrikaner tillfångatogs för att säljas både i Europa och i Amerika. I Amerika köptes de av ägare av bland annat tobaks/bomullsplantager eller i gruvorna. Produktionen av tobak och bomull skapade ett behov av billig arbetskraft. Slavar fraktades via båt från Afrika och fick genomlida brutalitet och våld. På 1700-talet var slaveriet som mest utbrett på grund av den ökade produktionen av bomull och tobak. Slavarna levde under mycket svåra förhållanden och hade inga rättigheter.

Rasismen särskiljde under lång tid den färgade och vita befolkningen på olika sätt och skapade ett "vi" och "dem" som sedan präglade den fortsatta utvecklingen. Färgade människor fick inte vistas där vita vistades. De hade egna klubbar där endast svarta artister spelade för en svart publik. Så småningom började publiken blandas upp och det var unga musiker och artister i storstädernas underground-klubbar som bidrog till utvecklingen men detta med stort motstånd från vuxenvärlden och det övriga samhället.

Musiken skapade gemenskap i gruppen

Musiken blev ett viktigt redskap för både den afroamerikanska och den euroamerikanska befolkningen. Det var viktigt att värna om sin bakgrund och det stärkte en känsla av tillhörighet. Musiken användes vid högtider, fester men även i vardagen. Man sjöng bland annat sånger när man arbetade i hemmet eller ute på plantagen, tog hand om barnen eller när man roade sig. Den religiösa musiken var också viktig och även den var med och bidrog till musikens utveckling.

Afrikanska musiktraditioner

Berättartraditionen i afrikanska byar var stor. Man använde musiken både i arbetet, på fritiden, i vardagen och vid festligheter. Ofta hade man personer i byn som var skickliga historieberättare. Sångerna kunde handla om vardagen, arbetet eller historier och händelser som fördes vidare i generationer.

Musiken som utvecklades i Amerika ur de afrikanska musiktraditionerna kallas med ett

samlade ord för afroamerikansk musik. Några typer av sånger som utvecklades i Amerika ur dessa traditioner var så kallade "worksongs"; sånger som sjöngs i samband med arbete.

"Hollers" var en annan typ av sång där man sjöng på ett sätt som påminner om gråt. De sjöngs ofta solo där flera andra sångerskor/sångare kunde haka på eller ta vid. De kunde handla om allt från en klagan över livets svårigheter till vädjan om regn. En annan vanlig sångtradition var "call and response" som innebar att en röst sjöng en fras och en grupp röster fyllde i med ett svar som antingen var en upprepning av frasen eller en variation av den. Denna tradition fanns även hos euroamerikanerna.

Europeiska musiktraditioner

Ett samlade namn för de europeiska musiktraditionerna i Amerika är euroamerikansk musik. Européerna som också kallades nybyggare, förde bland annat med sig den "episka sången". Det var sånger om äventyr, naturen, kärlek, svek, hämnd. De sjöngs som underhållning både av barn och vuxna, kvinnor och män. Texterna kunde bytas ut och anpassas till sammanhanget och kallades då "event songs". Man sjöng också en annan typ av sånger, så kallade "parlour songs" som var sorgliga sånger där livet på landsbygden romantiserades. Melodierna gick ofta i moll och handlade om arbetslöshet, fattigdom, sjukdom, dåliga skördar, död och naturkatastrofer.

Euroamerikansk dansmusik

Den tidiga euroamerikanska dansmusiken spelades på fela som är en typ av violin. Det tog tid innan något annat instrument blev använt i euroamerikansk folklig musik. Man dansade bland annat på logen "barn dance" och på så kallade "house parties" där folk samlades i hemmet och spelade och dansade vid högtider. Runt 1860 började man spela banjo både som soloinstrument och för att ackompanjera sång. Det var afroamerikanerna som först tog instrumentet i bruk. I slutet av 1800-talet blev gitarren ett vanligare instrument bland européer i sydstaterna. Gitarren kom från Europa men introducerades ändå för den vita befolkningen på landsbygden i söder av afroamerikanerna. I slutet av 1800-talet började man spela i ensembler som spelade fela, banjo och gitarr och man började kalla dem "stringbands". Många ensembler reste runt med sin dans/underhållningsmusik på landsbygden i sydstaterna. Andra instrument som började användas var kontrabas, mandolin, autoharpa och munspel. Autoharpa är ett stränginstrument där strängarna är spända över en ljudlåda där hålrummet förstärker ljudet likt gitarren. Mandolin är också ett stränginstrument som är besläktat med lutan.

Den kyrkliga sången

Både euroamerikanerna och afroamerikanerna utvecklade religiösa sånger genom att influeras av varandras traditioner. Nybyggarna förde med sig religiösa sånger som nedtecknades i psalmböcker. Psalmernas melodier var gamla, enkla, tungsinta och melankoliska. I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet började väckelserörelse bli vanliga i sydstaterna. Olika nya samfund bildades och man arbetade för att värva nya medlemmar. De nya samfundet inspirerades av både euroamerikansk och afroamerikansk folklig och religiös musik vilket var nytt. Det skapade på så sätt en utveckling inom den kyrkliga musiken. Flerstämmig sång började också bli vanlig i kyrkorna under denna tid.

Afroamerikanerna utvecklade också efter att de omvänts till kristendomen kristna sånger som kallades "spirituals".

Exempel på tidig underhållningsmusik och några artister

Medicineshows

Till en början bestod Amerika mestadels av landsbygd. De flesta större städerna som utvecklades fanns i norra, östra och västra USA. I sydstaterna fanns New Orleans som största stad. Musikutvecklingen gick fortare i städerna där det i större utsträckning fanns konsertsalar och olika typer av teatrar. På landsbygden blev det istället populärt med kringresande "medicine shows". Det var handelsresande som visade upp och ville sälja sin flytande "medicin" genom att sätta upp en show. Musiken var viktig i dessa shower. Det var en viktig arena för musiker som ville prova att leva på musiken. För många byar på landsbygden blev det ett första möte med underhållning/musik från städerna, den urbana musiken.

Minstrelshows

Omkring 1800 kom "minstrelshows" som spreds över hela Nord-Amerika. Ordet minstrel är släkt med ordet minister och betyder *tjänare* eller *narr*. I showerna uppträdde till en början bara vita artister som småningom började ta in afroamerikansk kultur tema i underhållningen för den vita befolkningen. Vita artister sminkade sig med sot i ansiktet spelade svarta karaktärer med så kallat "blackface". Fram till 1865 var det endast vita människor som spelade i minstrelshowerna. Efter Amerikanska inbördeskrigets slut 1865 förbjöds slaveriet och afroamerikanerna blev äntligen medborgare med rättigheter. När färgade artister började uppträda i minstrelshower fortsatte de traditionen att sota ansiktena och driva med färgade människor. Det blev som om de gjorde parodi på sig själva. Minstrelshower romantiserade livet som slav på plantagerna. De skildrade slaveriets "glädjeämnen". Huvudingredienserna i minstrelshower var musik, sång och dans.

Vaudeville

Ur minstrelshower utvecklades en ny genre, vaudevillen. Ordet vaudeville kommer från det franska uttrycket *chanson du vau de Vire*, sånger som var kända för sitt folkliga, satiriska innehåll. Satir är en form där man på ett bitskt sätt hånar och förlöjligar någon eller något. Hånet är ofta riktat mot samhällsföreteelser. Ofta används satir för att provocera och skapa debatt.

Vaudevillen byggde mycket på scenframträdandet som innehåll både trolleri, jonglering, akrobatik och andra scenkonster. Det startades vaudevillteatrar där man hade några anställda artister och några som fick gästa showerna. Den tidigaste teatern öppnade 1865. I New York öppnade en ny teater på Broadway. Den kom snart att bli den mest populära teatern där de mest populära artisterna uppträdde. De nystartade vaudevillteatrarna hade en mer sofistikerad image än de äldre. När man började spela in grammofonskivor och utbredningen av radion ägde rum, blev vaudevillteatrarna mindre besökta. Innan andra världskriget var denna underhållningsform nästan borta och det var de större glamourösa showerna på Broadway som tog över helt. Därifrån utvecklades stilar som cabaret och musikal.

Kvinnor var dominerande när det gällde entertainment under slutet av 1800-talet men de fick betala ett högt pris för sin framgång. Det offentliga rummet tillhörde män. Kvinnor skulle hålla sig i hemmet. Därför ansågs en kvinna som rörde sig utanför hemmet inte som respektabel. I början av 1900-talet öppnades "showbiz" som ett av de få yrken för kvinnor men som kvinna sågs man som ofin om man tjänade egna pengar. Man riskerade att få ett

dåligt rykte och betraktas som prostituerad. Många kvinnor fortsatte därför att endast musicera i det privata rummet bakom stängda dörrar. De kunde ha stora konserter och uppträda inför publik så länge det skedde inom hemmets väggar.

Boogie Woogie

Genren utvecklades ur bluesen i USA och är en pianobaserad genre. Den uppkom omkring 1900-talets början och var populär i slutet av 1930-talet. Genren utvecklades i Chicago genom fattiga afroamerikaner som ordnade fester där de spelade för publiken för att tjäna ihop pengar till hyra och mat. Det blev vanligt att hyra en pianist som stod för hela kvällens underhållning. Detta gjorde att duktiga pianister utvecklades. Boogie woogien var mer förknippad med fest och underhållning än bluesens skildrande av problem. Den första boogie-woogie hitlåten som spelades in 1928 var "Pinetop's Boogie Woogie". Musikstilen var bara populär under en kort tid men influenser från den togs in i andra genrer och utvecklade så småningom rock'n rollen.

Lyssningsexempel: *Hadda Brooks (Teenage boogie).*

Exempel på genrer och artister som utvecklades ur tidig underhållningsmusik och folkliga och kyrkliga traditioner

Blues

Uttrycket "to feel blue" fanns långt innan bluesen fick sitt namn som genre. Den äldsta bevarade texten där uttrycket används är en lärarinna vid namn Charlotte Fortens som arbetade med att utbilda slavar i South Carolina. Hon skrev i sin dagbok den 14 dec 1862: *"Nästan alla såg glada och uppspelta ut men jag kom hem med "the blues". Kastade mig på sängen, och för första gången sen jag kom kände jag mig väldigt ensam och tyckte synd om mig själv".*

Det hon beskriver är typiska drag för blues. Vanliga teman i texterna är vemod, saknad, olycka, olycklig kärlek, sorg, nostalgi, ensamhet. Även musiken låter vemodig och inom bluesen talar man om "blue notes", vilket innebär att man "tänjer" på tonerna genom att sjunga kvartstoner som ligger mellan två halvtoner. Det monotona arbetet på fältet eller andra områden gjorde att även sångerna fick en form som var lätt att upprepa gång på gång under arbetet. Det är en början till det som blivit "blues tolvan", den typiska formen för blues. Tolvan står för ett mönster som är tolv takter långt.

Bluesens ursprung finns i Afrika, i byarnas folkliga och religiösa sånger. Dessa sånger och berättelser transporterades med slavar till tobaks/bomullsfälten i den amerikanska södern där de blandades med den vita folkliga och kyrkliga musiken.

Efter amerikanska inbördeskrigets slut 1865 flyttade många afroamerikaner från söder till norr och Chicago växte från 300 till 300 000 afroamerikaner från 1850-1900. De tog med sig sina sånger som tillsammans med Chicagos invånares sånger sammanblandades och utvecklades vidare till en mer "sofistikerad" variant som ackompanjerades av piano, trummor, bas och blås. Det var denna blandning av vaudeville, lantlig och urban blues som formade nya stilar och artister som Ma Rainey, Mamie Smith och Bessie Smith.

Till en början spelades skivor in endast för en vit publik men 1920 blev Mamie Smith försökskanin när den afroamerikanske kompositören Perry Bradford kom på en kommersiell idé. Han såg att det fanns en marknad i att spela in skivor för en svart publik. Mamie Smiths låt "Crazy blues" var den första att spelas in och efter ett halvår hade den sålt en halv miljon exemplar. Nu började en kommersiell produktion av färgade artister. Många av dem hade rötter i vaudeville och fick en mer glamourös stämpel. Det kom upp en mängd kvinnliga artister som till exempel Mamie Smith, Bessie Smith, Ida Cox och Clara Smith. De blev den tidens popikoner och under ett årtionde var det dessa kvinnor som var störst inom skivbranschen. Senare kom Race Records att heta Rhythm & blues charts (R&B-charts).

Ma Rainey, bluesens moder

Ma Rainey föddes 1886 i Columbus, Georgia. Som 14-åring gjorde hon debut i en talangjakt. Hennes karriär började 4 år senare när hon blev stjärna på en turnerande minstrelshow. Sedan började hon turnera med sin egen grupp "The Georgia jazz band". Även om de turnerade i många storstäder ville hon bevara den ursprungliga, lantliga känslan i sin blues. Hennes sånger stöttade och tröstade svaga och utsatta människor. Hon talade på ett direkt och rakt sätt, dokumenterade livet och återberättade händelser. Hon såg sig också som rådgivare och profet och utvecklade på så sätt minstrel/vaudeville. Hon var självvironisk och självdistanserad. Hon blev hånad för sitt utseende och blev korad till "the ugliest woman in showbiz". Samtidigt som hon ville bevara det enkla i musiken tyckte hon om pengar och glamour. Hon dog 1939.

Lyssningsexempel: *Deep moaning blues, Black eye blues, See see rider blues.*

Bessie Smith

Bessie Smith föddes 1894 i Shattanooga, Tennessee. Redan som väldigt ung levde hon på att arbeta som gatusångerska. Hon var fattig och livet som gatumusikant kunde vara hårt. En dag när hon blev hon upptäckt av Ma Rainey som tyckte att hon var talangfull. 1912 började hon som 18-åring att jobba på samma minstrelshow som Ma Rainey. Så småningom blev hon soloartist och skapade sig en egen karriär. När det gäller musiken var Smith noga med att gå sin egen väg. Hon vägrade att anpassa sig till en vit publik och behöll sitt eget sound. Bessie Smith levde ett dåtidens rockstjärneliv med lyxiga bilar, dyra kläder och smycken och mycket festande. Hon var skandalomsusad och det gick många rykten om hennes bisexuella affärer som hon hade utanför äktenskapet. Hon var inte den som stannade kvar i en relation utan gifte om sig flera gånger. Dessutom talade hon väldigt öppet om sex vilket inte ansågs fint. Bessie levde ett tufft liv under en svår tid för svarta kvinnor i historien. 1937 dog hon i en bilolycka. Många av hennes låtar handlar om olycklig kärlek och svek men många handlar också om kampen för rättvisa. Hennes låt "Tain't nobody's business if I do" har blivit en symbol för kvinnors frigörelse.

Lyssningsexempel: *St:Louis blues (<http://www.youtube.com/watch?v=8Who6fTHJ34>), Tain't nobody's business if I do(Ardis har gjort en modern version), Nobody knows you when you're down and out.*

Memphis Minnie

Lizzie Douglas föddes 1897 i Algiers, Louisiana. Memphis Minnie blev hennes artistnamn. Hon fick sin första gitarr redan vid 5 års ålder. Familjen flyttade från Louisiana till

Mississippi 1904. Som tonåring åkte hon ofta till Memphis Beale Street i Mississippi och lyssnade på bluesartister och började snart själv uppträda. Hon spelade på gatorna i det offentliga och började resa mycket för att uppträda i bland annat Chicago där hon fick sin musikaliska bas. Musiken skvallrar om hennes hårda liv. Hon sjunger om livet på gatorna, brott och dålig hälsa. Samtidigt handlar många av hennes texter om de arbets- och vardagssysslor som hörde ihop med livet på landet. Hennes karriär sträckte sig över både den tidiga vaudevillen och countrybluesen under 1920-talet till utvecklingen i storstäderna och den elektriska bluesen omkring 1930-40 talet. Hon var innovativ och var med och utvecklade nya trender i musiken. Mellan 1930 och 1960 gjorde hon över 200 inspelningar för olika skivbolag. Hon var en stor förebild för framtida bluesartister. Hon dog i Memphis, Tennessee 1973.

Lyssningsexempel: *Kissing in the dark (distad elgitarr), Looking the world over (små skrik), I'm gonna bake my buiscuit (Mazzy Star har gjort en modern version av låten).*

Hillbilly/Country and western

En genre som utvecklades ur den euroamerikanska traditioner, främst irländsk och brittisk spelmanskultur, var country and western. Den influerades av afroamerikanernas musik som blues och spirituals. Andra viktiga ingredienser i countrymusik är 1800-talets sentimentala populärmusik, gospel, swing, rock, schlagermusik och mexikanska klanger. Oftast spelas den på stränginstrument, främst gitarr, steel guitar, banjo, fiol och mandolin. Texterna kretsar mestadels kring jordnära, erfarenhetspräglade teman. Steel guitar är en gitarr som placeras i knät på den som spelar. Tonerna blir glidande och man använder oftast en stav som man för över strängarna.

I början kallades countrymusiken i sydstaterna för "hillbillymusik" men termen slutade användas mot slutet av 1940-talet när musiken blev mer respekterad. Hillbilly var nämligen innan dess ett nedvärderande uttryck som syftade på den vita befolkningen i sydstaternas obydgd. Man kan dra en parallell till det svenska ordet "lantis".

Kvinnor både sjöng och spelade instrument men det finns väldigt få tidiga inspelningar tillgängliga. En av de första inspelade kvinnliga hillbilly/countryartisterna var "Aunt" Samantha Bumgarner, som föddes 1878 Dillsboro, North Carolina. 1924 åkte hon och gitarristen Eva Davis till New York och spelade in ett antal countrylåtar. De spelade även fiddla, gitarr och banjo som var tre vanliga instrument. Fiddla är ett medeltida stråkinstrument och föregångare till violinen. Man vet väldigt lite om Samantha Bumgarners liv och leverne. Hon dog 1960.

Lyssningsexempel: *Big eyed rabbit (se YouTube för coverversioner). Roba Stanley (Single life). Rosa Lee Carson (Texas blues), Maybelle Carter från countrybandet The Carter-family (Bury me under the Weeping Willow Tree, Sugar Hill- banjospel, Earl Scruggs-visar spel på autoharpa).*

Country idag

Country har idag utvecklats till en storindustri med sitt centrum i staden Nashville. Musiken har utvecklats till att låta på många olika sätt, bland annat har popinfluerad country blivit vanligt. Oftast spelas den på stränginstrument som steel guitar, fiol, banjo och mandolin.

Lyssningsexempel, nutida countryinfluerad musik:

Dolly Parton (Jolene), Emmylou Harris (Wrecking ball), Jewel (Sweet home Alabama), Alison Crauss/Gillian Welch (Nothing but the baby), Amy Mcdonald (This is the life). Dixie Chicks (Sin wagon), Rissi Palmer (No air, Country girl). Svensk artist: Jill Jonsson (Crazy in love).

Gospel

Gospel är en genre som utvecklades ur den kyrkliga sången. Ordet *gospel* härstammar från det fornengelska *godspell* som betyder goda nyheter. Den sjungs ofta i kör och har religiösa texter. Gospeln utvecklades både ur den euroamerikanska och afroamerikanska traditionen som influerades av varandra. Mahalia Jackson är en typisk gospelsångerska.

Lyssningsexempel: *Mahalia Jackson (Oh my lord, från 1937), (Give me that old time religion). Lauryn Hill (Joyful joyful, I will follow him). Oh happy day-från filmen Sister Act med Whoppy Goldberg (se YouTube).*

Rhythm & blues

Genren utvecklades på 1940-talet av afroamerikanska musiker och artister. Från början kallades musiken race music. Den har rötter i blues, swing och gospel. Elgitarren blev ett nytt inslag i musiken och texterna handlade ofta om livet i storstaden och blev mer lättsamma än den traditionella bluesens texter. På 50-talet influerades vita artister av genren och det ledde till utvecklingen av rock'n rollen. Efter 1960-talet började musiken alltmer kallas för soul som stod som benämning för afroamerikansk populärmusik. Från 1980-talet står R&B för olika former av soulmusik som influerats av bland annat jazz, hiphop och techno. Musiken rör sig över de etniska gränserna idag.

Big Mama Thornton

Willie Mae Thornton föddes 11 december 1926 i Montgomery, Alabama och dog 1984 i Los Angeles. Hon rörde sig i den amerikanska rhythm & bluesen och var låtskrivare och sångerska men spelade även trummor och munspel. 1952 spelade hon in "Hound dog" som låg etta på Billboards R&B-lista i sju veckor.

Lyssningsexempel: *Hound dog, Ball and chain, My heavy road, Everything gonna be alright.*

Soul

Soulen utvecklades under 1960-talet. Genrens benämning *soul* kommer från engelskans *själ* vilket på ett sätt syftar tillbaka på den kyrkliga traditionen. Man sjöng från själen. Soulen utvecklades som en sammanblandning av gospel och Rhythm & blues. Sister Rosetta Tharpe är en stor föregångare till soulen.

Sister Rosetta Tharpe

Rosetta Tharpe föddes 1915. Hon utvecklade en stark röst som var kraftfull och hennes gitarrspel var nyskapande. Hon är en av de artister som var med och utvecklade genren soul genom att vilja sudda ut linjen mellan kyrklig och folklig musik. På denna tid ansågs det fel att blanda ihop religiösa sånger med världsliga. Detta motstånd kom främst från kyrkan som inte tyckte att religiös musik hörde hemma på klubbarna. Därför var Rosetta Tharpe mycket kontroversiell när hon utropade att Gud minsann var redo att lyssna vart hon än var, inte bara i kyrkan. Hon menade att enda skillnaden med musiken var att man i kyrkan sjöng "Jesus" och ute på klubbarna bytte ut det mot "baby". Hennes låtar spelades på den så kallade "race chart", hitlistan som spelade afroamerikanska artister, genom hela 40-talet. Sister Rosetta Tharpe dog 1973 och Rosetta har bland annat influerat artister som Aretha Franklin (Respect) som slog igenom stort på 60-talet, Big Maybelle (Whole lotta shakin' goin' on) och den från början brittiska sångerskan Dusty Springfield (Spooky).

Lyssningsexempel: *Rock me, Music above my head* (se YouTube. I klippet kan man se influenser från gospeln samtidigt som hon bär en blommig klänning och spelar elgitarr-riff).

Lyssningsexempel nutida R&B artister: *Amy Winehouse (Rehab), Duffy (Mercy), Adele (I set fire to the rain), Beyonce (Halo), Whitney Houston (I'm every woman), Christina Aguilera (Fighter).*

Svensk artist: Pauline (Never said I was an angel).

Swing, jazz, storband

Under 1930-40-talet utvecklades dansmusiken. Swing är en form av dansmusik som idag också går under genren jazz. Storbanden blev populära med stora ensembler och större orkestrering. Typiskt för swing är det rytmiska pulserandet. Ett exempel på ensemble är "International Sweethearts of Rhythm". De var en mixad grupp med olika nationaliteter vilket var väldigt provocerande under denna tid vilket medförde att de stötte på mycket motstånd från omvärlden.

Lyssningsexempel: *Jump Children* (se YouTube. Finns här även ett klipp där man får en intervju med medlemmarna i nutid om hur det var att vara kvinna och musiker under den epoken: <http://www.youtube.com/watch?v=5WpirBVf6Xo&feature=related>).

Jazz

En äldre stavning är *jass*, en term som lanserades på 1910-talet och syftade på dans- och underhållningsmusik spelad av musiker från New Orleans. På 1920- och 30-talen blev jazzen känd över stora delar av världen inte minst tack vare radio och grammofon. Jazzen har till största delen skapats av svarta musiker, men dess ursprung och utveckling fram till i dag bygger på en syntes av olika musikaliska stilar och traditioner. Till en början ansågs jazzen inte rumsren utan något som hörde till det primitiva, farliga och provocerande och radikal. Jazz kännetecknas av improvisation vilket kräver en teknisk skicklighet och fantasi både när det gäller instrument och sång. Man skapar i stunden. Harmonierna i jazz är mer avancerade än i blues och man använder sig mycket av synkoper, blå noter och "call and respons".

Lyssningsexempel, dåtida jazzmusiker: *Mary Lou Williams-* (pianosolo, se YouTube: <http://www.youtube.com/watch?v=-3-B9vSFSb4>)

Clara Bryant-trumpet (This can't be love)

Ella Fitzgerald (One note samba, sångimprovisation, YouTube:

<http://www.youtube.com/watch?v=bHr0tCwvQ4Q&feature=related>)

Lyssningsexempel, nutida jazzmusiker: *Melody Gardot, sång (Baby I'm a fool), Bodil Niska, saxofon (Sunday), Esperanza Spalding, sång/bas (I know you know, Cindy Blackman, trummor (<http://www.youtube.com/watch?v=SyVnJVXh5hA&feature=related>), Monika Zetterlund, sång, storband/jazz (Gröna små äpplen), Gunhild Carling, trumpet/trombon (<http://www.youtube.com/watch?v=2t19NeJjrDI&feature=related>).*

Post-war pop

Under andra världskriget fick kvinnor i samhället automatiskt ta över mäns arbete i det offentliga. När kriget var slut skedde en tillbakagång där kvinnor förväntades återvända till hemmets sysslor. I media formades ett kvinnoideal som skulle uppmuntra kvinnor att begränsa sig till hemmet igen. Idealet blev en extremt tillrättalagd, fluffig duktig-flicka-babydoll som liksom artisterna under vaudevillen skulle utstråla glomour. De som gick emot idealen blev kritiserade. En som blev kritiserad var Anita O'day som började bära skjorta och kavaj istället för klänning. Hon sa att hon ville bli respekterad som musiker och inte som en dekoration. Det krävdes ett mod att gå emot det som förväntades utifrån. Hennes mod fick många i omgivningen att tycka att hon var besvärlig. Kvinnor överlag i musikbranschen var tvungna att jobba hårdare för att bli accepterade, än sina manliga kollegor. Några av de artister som rörde sig inom denna genre och men som jag inte kommer att beskriva närmare är Lita Roza, Elaine Delmar, Marion Montgomery, Connie Francis.

Det dominerande kvinnoidealet

Färgade artister hade endast på grund av sin hudfärg och sin historia lägre status än vita. Det vita kvinnoideal som sändes ut via olika medier under denna tid var en extremt tillrättalagd leende kvinna som såg ut som en docka, en baby-doll. Verkligheten bakom dessa idealbilder var inte lika tillrättalagd och många artister levde under tuffa förhållanden med sena kvällar, mycket festande och mycket alkohol tillgängligt. Färgade artister kunde vara hur glamourösa som helst men ändå aldrig leva upp till det högsta idealet, att vara vit, blåögd och blond. De färgade artisterna hade inte heller samma tillträde till mainstreamscenen som de vita. Mainstream innebar den musik som den stora folkmassan konsumerade och innebar en större möjlighet att tjäna pengar. Det handlade därför också om att vita artister genom sin högre status fick högre makt. Det innebar att de kunde tjäna pengar i större utsträckning än färgade artister. Här kan man se hur ojämlikheten fick en ekonomisk konsekvens.

Doris Day

Doris Day föddes som *Doris Mary Ann Kappelhoff* 1924 i Cincinnati, Ohio. Innan hon slog igenom som sångerska uppträdde hon som dansös. 1937 var hon med i en bilolycka och danskarriären var över. Doris Day sadlade då om och startade sin karriär 1940 som sångerska i storband. Storbandsmusiken var dominerande under 1940-talet men under 1950-talet blev det möjligt för många artister att bli soloartister och stjärnor vilket också Doris Day blev.

En av orkesterledarna tyckte att hon borde byta efternamn vilket hon så småningom gjorde. Hon tog efternamnet Day efter en låt i hennes repertoar som hette "Day after Day". Med sin låt "Sentimental Journey" placerade hon sig på den amerikanska hitlistan och karriären tog fart.

Förutom musiken arbetade Doris Day även som skådespelerska. Hon har bland annat medverkat i Alfred Hitchcocks film "Mannen som visste för mycket".

1987 grundade hon en djurskyddsförening som hon är mycket engagerad i.

Lyssningsexempel: *My dreams are getting better, Que Sera Sera, Dream a little dream of me.*

Peggy Lee

Peggy Lee föddes som Norma Dolores Egstrom 1920 i Jamestown, North Dakota. Hennes föräldrar kom ursprungligen från Norge och Sverige. därav efternamnet. Hon sjöng i storband under 1950-talet och slog igenom med låten "Why Don't You Do Right".

Peggy Lee hade rötter i jazz och swing men experimenterade senare med latinamerikanska rytmer.. Under de första 18 åren hade hon över 40 hitlåtar. 1958 kom hennes mest kända låt "fever". 1959-61 hade hon en egen tv-show. Hon har också varit skådespelerska i bland annat filmen "Midnight serenade". Peggy Lee levde ett ständigt turnéliv som var intensivt och slitigt och fyllt av hårt arbete. Hon var arbetsnarkoman och av mentaliteten "the show must go on". Det medförde att hon vid ett tillfälle under en turné i Sverige kollapsade av utmattnings. Peggy Lee levde upp till det rådande kvinnoidealet men vem hon egentligen var är svårt att veta då det inte finns så mycket information om det i de olika källorna. Hon dog 2002.

Lyssningsexempel: *Why don't you do right, Fever, Heart (latin).*

Från storband till 50-talspop

Någonstans mellan 1940 talets storbandsjazz och swing började musiken utvecklas mot det som skulle bli 50-talets pop. Storbanden ersattes oftare med mindre ensembler. Artisterna blev mer självständiga och individuella, inte längre beroende av ett storband. Mycket under denna tid kretsade kring en växande popindustri som innefattade mode och som konstruerade en ideal bild av skönhet där skönheten skulle blanda genom dyra outfits, smycken m.m. Man visade sin status genom kläder och saker, till exempel dyra bilar.

Motown och vokalgruppernas tid

På 60-talet hade en ungdomskultur utvecklats. Ungdomar fick nya möjligheter att tjäna pengar på grund av industrialisering och bättre tillgång till utbildning. Mode blev en stor

industri och image hos artisterna blev nu en stor business. Coca cola och Levisjeansens popularitet exploderade.

Mindre oberoende skivbolag började under den här tiden satsa på att sätta ihop vokalgrupper vars låtar riktade sig specifikt till ungdomar. Ett sådant skivbolag var Motown, grundat av Berry Gordy 1959. Idag är Motown ett begrepp för flera genrer som utvecklades under denna tid. Det skapades en stor industri kring dessa vokalgrupper där producenter och låtskrivare hade väldigt stor makt och var de som bestämde vilka artister de skulle satsa på och vilka som inte fick chansen.

De kvinnliga vokalgrupperna hade en ganska kort period i strålkastarljuset men soundet kom att betyda mycket för hur idealen inom mainstreammusiken skulle utvecklas under nästa årtionde. Bakom fasaden av det glittriga kvinnoideal som vokalgrupperna försökte upprätthålla, kunde det vara mindre glamouröst. Arbetsförhållandena för en del vokalgrupper var ofta tuffa och konfliktfyllda. Producenterna kunde utöva sin makt över artisterna och det hände att betalningen uteblev och att de byttes ut när producenten hittat en ny förmåga. Att vara ute på turné innebar dessutom långa kvällar med mycket arbete, lite sömn och att ständigt vara på resande fot.

Carole King

King var en av den tidens stora låtskrivare. Hon var även artist själv. Hennes låtar har spelats in av många artister. Några av hennes mest kända låtar är "You make me feel (like a natural woman)" och "You've got a friend". Dessa låtar är med på hennes skiva "Tapestry" utgiven 1971. Andra låtar: "I feel the earth move", "Will you love me tomorrow?" och "It's too late".

The Ronettes

The Ronettes bestod av två systrar och en kusin, Veronica "Ronnie" och Estelle Bennett, samt Nedra Talley. De var de första kvinnliga superartisterna inom rock'n roll. De turnerade med kända manliga grupper som The Beatles och Rolling Stones och var i början av 60-talet stora idoler för många tonåringar.

Lyssningsexempel: *Be my baby, Baby I love you, Walking in the rain.*

The Supremes

Gruppen bestod ursprungligen av Mary Wilson, Florence Ballard och Diana Ross. 1964 släppte de sin andra singel "Where did our love go" som blev etta på hitlistan. De hade 30 hitsinglar fram till 1973. De var souldivor som byggde upp en image av glamour och lyx. Under ytan var det inte så glamouröst utan konfliktfyllt och tufft. Florence Ballard som hade en relation med Motowns skivdirektör Berry Gordy blev sparkad från gruppen för att Diana Ross skulle få platsen som huvudfigur och även platsen som hans nya älskarinna. Ballard utvecklade alkoholproblem på grund av depressionen av hur hon blivit behandlad av Motown. 1967 dog hon 32 år gammal. Det visar på hur svårt livet för artisterna kunde vara. De var ofta maktlösa och i skivbolagsdirektörernas våld. Det finns många exempel på uteblivna betalningar och stängda möjligheter när någon ny och yngre artist upptäcktes. Därför fick man som grupp kämpa för att hålla sig kvar i branschen. Det fann många vokalgrupper under denna tid, de poppade upp som svampar ur jorden. Många av dem fick dock endast ett fåtal hitlåtar och försvann sedan. The Supremes var den motown-grupp som

lyckades hålla sig kvar länge och som även efteråt fått kultstatus i musikhistorien.

Lyssningsexempel: *You can't hurry love, Baby love, Stop in the name of love.*

Rockabilly

Genren är en blandning mellan hillbilly, country och blues. Genren hade sin storhetstid under mitten av 1950-talet. Den uppstod genom influenser från flera genrer som swing, country och Rhythm'n blues. Rockabillyn utmanade de rådande sociala normerna och baby-doll-idealet, vilket var provocerande.

Kortfattad tidslinje för Rockabilly

1932 Countryartister som Rose Maddox och Patsy Montana börjar spelas på radio och når ut till en bredare publik.

1939 Rose Maddox och "The Maddox Brothers" vinner första pris i en talangjakt och ökar populariteten.

1950 Charline Arthur arbetar som DJ och sångerska på KERB radio i Texas.

1953 spelar hon in sin första singel och får kontrakt med RCA Records. The Collins Kids deltar som gäster i TV programmet Town Hall Party. Brenda Mae Tarpley bestämmer sig för att satsa på musiken efter att hennes far dött i en olycka. Hon tar artistnamnet Brenda Lee och får sitt första skivkontrakt som 11-åring 1956.

1954 spelar Wanda Jackson in sin första låt på ett skivbolag. The Collins Kids spelar in "Mercy" "Whistle Bait" "Hot Rod" och "Hoy hoy".

1954-1957 Wanda Jackson medverkar i TV showen Ozark Jubilee, först som country-sångerska.

1956 Janis Martin blir signad på RCA records. Hon blir framröstad som den mest lovande kvinnliga artisten av Billboard Magazine. "Will you willyum" "Drugstore rock n'roll" "Let's elope baby" "Bang bang" med RCA.

1956-1957 Wanda Jackson får skivkontrakt på Capitol Records och spelar in sina första låtar.

1956-1958 Brenda Lee medverkar i TV showen Ozark Jubilee. Hon spelar även in låtarna "Jambalaya", "Bigelow 6-200" och "Dynamite".

Wanda Jackson

Wanda Lavonne Jackson, född 1937 i Maud, Oklahoma lärde sig tidigt att spela gitarr och piano av sin far som var countryartist. När hon blev äldre började hon att uppträda inom country och deltog i lokala tävlingar som hon ofta vann. 1955 började hon att turnera och kom då i kontakt med genren rockabilly som inspirerade henne så starkt att hon bytte stil. 1956 blev hon signad av Capitol Records och spelade mellan 1956 och 1957 in låtarna "Honey bop", "Cool love", "I Gotta know" "Let's halve a party" och "Fujiyama Mama". Wanda Jackson turnerade under hela 60-talet. I slutet av 60-talet hade hon blivit religiös. Hon bad skivbolaget om att bli befriad från sitt kontrakt. Det gick igenom och kort därefter skrev

hon istället kontrakt med ett religiöst skivbolag där hon gav ut gospelskivor under 1970-talet. 2006 släppte hon albumet "I remember Elvis" som är en samling Elvis Presley låtar.

Lyssningsexempel: *Honey bop, Cool love, I Gotta know, Let's have a party, Fujiyama Mama, Hard headed woman, Mean mean man* (lyssna på svänget som är väldigt likt boogie-woogie/rock'n roll.)

Avslutande ord

Dessa artister är några av dem som varit med och utvecklat hur vår populärmusik idag låter. Man kan i låtar från idag höra många olika av dessa influenser vilket visar hur att vara hur historien påverkar det som komma skall. Många kvinnliga artister har inte fått ta plats musikhistorien eller fått kredit för sina prestationer trots att de är betydelsefulla. Det är dags att ändra på det. Man har kanske en bild av att det endast är män som utvecklat till exempel bluesen. När man utforskar om det stämmer kommer man att se att det är en myt att kvinnor inte bidragit att utveckla musiken. Ser man på till exempel Elvis Presley och Jerry Lee Lewis blir det tydligt att de anammat äldre Rhythm & bluesångerskors sångsätt och även rakt av tagit Big Mama Thorntons "Hound dog" och Big Maybelle's "Whole lotta shaking going on" och gjort dem till sina. Det är sällan någon vet om eller nämner att dessa låtar egentligen borde ha förknippats med andra artister. I Nationalencyklopedin finns Elvis Presley och Jerry Lee Lewis med, men försöker man slå upp Big Mama Thornton får man inget resultat. Hon finns inte med. Det gör inte heller Memphis Minnie eller Big Maybelle.

Det finns en hel skatt av kvinnliga artister som visar att kvinnor både spelat, påverkat och influerat musikbranschen och musikhistorien. De får inte glömmas bort. Det här läromedlet har varit och är ett försök att inspirera till att gräva i den skatt som finns och upptäcka hur många historier som, trots att det är självklart att det ska vara jämställt, faller i skymundan framför den manliga historien. Det behövs inspiration och nyfikenhet och en vilja att göra dem rättvisa därför att man annars inte kan räkna populärmusikhistorien som sann! Det hoppas jag att detta läromedel har kunnat inspirera till.

Läroblad

Dessa frågor är ej rangordnade efter någon speciell ordning utan kan diskuteras i den följd man anser lämplig. Det är också endast förslag på frågor och kan utökas eller varieras.

1. Låt eleverna använda en lista med ord som hjälp för att beskriva musiken. Detta för att de ska få upp ögonen för hur man kan beskriva musik och som inspiration till att sedan hitta på egna beskrivande ord. Skriv upp deras beskrivning på tavlan och diskutera kring deras val.

2. Ställ tillsammans med eleverna upp speciella drag för de olika genrerna i kompendiet genom att lyssna till låtarna. Lyssna specifikt efter hur de enskilda instrumenten samt sången låter för att öva örat att lyssna till detaljer. Sammanställ och dela ut varsitt blad till eleverna.

3. Vem är det som styr hur musiken ska låta, artisten ska se ut? Är det producenten, artisten själv eller skivbolaget? Hur har musikbranschen ändrats idag när tillgängligheten för att spela in musik ökat och man kan släppa skivor, nå ut till publik via andra medier än genom ett skivbolag? Hur påverkar det hur musik idag låter och möjligheten för artister?

4. Prata om det faktum att producenter och låtskrivare hade stor makt när det gällde vilka artister och låtar som skulle få synas. På vilka sätt kan det ha varit begränsande?

5. Diskutera kring kvinnors tidigare begränsade tillgång till det privata rummet. Hur kan det ha påverkat kvinnors möjligheter på olika områden? Kan det ha påverkat hur det ser ut idag? Hur i så fall? Kunde en kvinna nå hur långt som helst i sin musikkariär om den endast var i hemmet? Diskutera även kring hur män har begränsats av uppdelningen mellan det privata och offentliga rummet. Här kan man få in en diskussion hur också män förlorar på att det är ojämnt genom att inte ha tillträde till vissa möjligheter, exempelvis när det gäller den traditionella synen på mannens roll i familjen eller att män ska vara starka, ej gråta och visa känslor som det traditionellt sett ut.

6. Hur tror ni att olika omständigheter som exempelvis om man var fattig eller rik, om man var färgad eller vit, gammal eller ung, spelade för roll för hur man värderades och för handlingsutrymmet man hade som kvinna eller man? Hade alla män samma möjligheter i det offentliga rummet, alltså ute i samhället. Hade t ex. en färgad man samma status som en vit? Hade en vit fattig man samma status som en rik vit man? Hade en handikappad man samma status som en som inte var handikappad? Hur ser det ut idag, har alla kvinnor och alla män samma status och möjligheter? Ge exempel och diskutera kring varför/varför inte.

7. Välj några låttexter. Låt eleverna föreställa sig vem texten riktar sig till. Skriv upp på tavlan. Jämför sedan. Ser ni några mönster? Här kan man få med heteronormen som diskussion genom att ifrågasätta om det är givet att sångerskan/sångaren sjunger till det motsatta könet. Diskutera kring tesen "jag förutsätter att alla är heterosexuella". Varför/varför inte?

8. Vad kan man möta för hinder om man är i minoritet och vill göra något som inte alla andra vill? Påverkas man av andra, av gruppen eller går man sin egen väg? Vad krävs det för att våga gå sin egen väg? Visa eventuellt <http://www.youtube.com/watch?v=NJEpazcAL9k>. Diskutera gruppträck.

9. Diskutera vad stereotyp kvinnlighet/stereotyp manlighet är. Finns det något som är "typiskt" manligt och "typiskt kvinnligt"? Försök sedan få vidare diskussionen genom att be eleverna ta exempel på kvinnor som inte är typiskt kvinnliga och män som inte är typiskt manliga. Ta exempel både ur deras egna liv och media. Har alla drag av kvinnligt och manligt och i så fall, är dragen egentligen kvinnliga och manliga om båda könen har dem? Ska man prata i andra termer än kvinnligt och manligt?

10. Titta på en bild av exempelvis Peggy Lee. Kan man gissa hur musiken låter genom bilden? Vad ger hon för intryck? Vad utstrålar hon? Speglar den här bilden hur och vem hon är i verkligheten? Varför/varför inte?

Exempel på beskrivande ord.

Oskuldsfull	Klassfull	Glad	Glamourös	Glittrig
Skitig	Ren	Len	Sträv	Rivig
Mjuk	Hård	Tuff	Snäll	Söt
Vacker	Tunn	Lätt	Tung	Sorgsen
Arg	Fundersam	Energisk	Trött	Mörk
Ljus	Varm	Lantlig	Storstad	Aggressiv
Mystisk	Rak	Uppkäftig	Inåtvänd	Fluffig
Rytmask	Snabb	Långsam	Dansant	Stillastående
Flytande	Studsigt	Käckt	Provocerande	Dämpad
Smörig	Stilfull	Sofistikerad	Liten	Barnslig
Vuxen	Gammal	Vemodig	Melankolisk	Allvarlig
Inåtvänd	Utåtriktad	Sprallig	Fräck	Långsam
Rådgivande	Förklarande	Berättande	Uppgiven	Stark
Övertygande	Inspirerande	Nedtryckande	Tycka synd om	Se upp till
Kall	Politisk	Stor	Stryka medhårs	Inställsam
Fattig	Rik	Förnäm	Hög status	Låg status